

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

І. В. Іванюк, О. В. Овчарук

**РЕЗУЛЬТАТИ ОНЛАЙН ОПИТУВАННЯ
ГОТОВНІСТЬ І ПОТРЕБИ ВЧИТЕЛІВ ЩОДО
ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ЗАСОБІВ ТА ІКТ В УМОВАХ
КАРАНТИНУ : 2021**

Аналітичний звіт

Київ 2021

УДК 373.3/5.091.12:005.336.5.044.337]:004.777

ББК ч74.202.5

ІВ 47

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України
(протокол №4 від 29.04.2021 р.)*

Рецензенти:

Шишкіна М.П. доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України

Мальований Ю.І. кандидат педагогічних наук, член-кореспондент НАПН України

ІВ47 Іванюк І. В., Овчарук О. В. Результати онлайн-опитування «Готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину: 2021» аналітичний звіт. Київ : ІІТЗН НАПН України. 2021. 55 с.

ISBN 978-617-95182-0-1 (PDF)

Представлено аналіз результатів онлайн опитування, проведеного вченими Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України у період з 12 січня по 28 лютого 2021 р., спрямованого на виявлення готовності освітян до використання засобів ІКТ для забезпечення дистанційного навчання учнів, а також визначення освітніх ресурсів, електронних засобів навчання, що користуються найбільшим попитом у вчителів в умовах карантину через COVID-19. Наведено узагальнені дані результатів самооцінювання педагогічними працівниками їхньої цифрової компетентності. Надано рекомендації для органів управління освітою, закладів та установ з підвищення кваліфікації вчителів, закладів загальної середньої освіти, наукових установ та інших зацікавлених сторін щодо необхідних заходів, реалізація яких сприятиме успішному здійсненню дистанційного навчання в умовах карантину.

ISBN 978-617-95182-0-1 (PDF)

© І. В. Іванюк,
О. В. Овчарук, 2021.
© ІІТЗН НАПН України, 2021.

ЗМІСТ

Передмова	4
1. Актуальність, завдання та методологія	5
1.1. Методологія	6
2. Результати дослідження	10
2.1. Блок I. Загальні відомості про учасників	10
2.2. Блок II. Організація дистанційного навчання на практиці	13
2.3. Блок III. Визначення потреб вчителів у здійсненні дистанційного навчання та підвищення фахового рівня під час карантину	27
2.4. Блок IV. Цифрова компетентність вчителя	30
3. Висновки	44
4. Рекомендації	48
Використана література	53

ПЕРЕДМОВА

Учені Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України протягом 12 січня по 28 лютого 2021 року провели онлайн-опитування щодо готовності та потреб учителів та інших категорій освітян у здійсненні дистанційного навчання та підвищенні фахового рівня під час запровадження карантину, пов'язаного з поширенням в Україні вірусу COVID-19. За результатами опитування запропоновано рекомендації для органів управління освітою, закладів та установ з підвищення кваліфікації вчителів, закладів загальної середньої освіти, наукових установ та інших зацікавлених сторін.

Онлайн опитування було спрямоване на **виявлення громадської думки** щодо готовності українських освітян до використання онлайн-засобів та до здійснення дистанційного навчання у школах України, а також на визначення проблем і потреб, що виникли у період 2020-2021 н.р. в умовах карантину.

Анкета «Готовність та потреби вчителів щодо використання ІКТ в умовах карантину: 2021» поширена через такі канали:

- Сторінка Facebook - [https://www.facebook.com/pg/compareed/;](https://www.facebook.com/pg/compareed/)
- Сторінка новин Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України - [http://iitlt.gov.ua/info/news/proekti/elektronni-osvitni-resursy-dlya-vchyteliv/;](http://iitlt.gov.ua/info/news/proekti/elektronni-osvitni-resursy-dlya-vchyteliv/)
- Сторінка у ФБ Ради молодих вчених ІІТЗН НАПН України –
- Освітній портал “Знайшов» - портал для учнів, батьків та вчителів - [https://znayshov.com/News/;](https://znayshov.com/News/)
- Група у ФБ «Компаративістика та ІКТ в освіті» - <https://www.facebook.com/groups/368354683577026;>
- Розсилка через електронну пошту на адреси шкіл та освітніх установ.

Укладачі онлайн анкети «Готовність та потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину : 2021» - Відділ компаративістики інформаційно-освітніх інновацій Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України (Овчарук О.В., к.п.н.; Іванюк І.В., к.п.н.).

1. АКТУАЛЬНІСТЬ

Онлайн опитування освітян здійснене Інститутом інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, виходячи з необхідності швидкого адекватного реагування на ситуацію, що пов'язана з запровадженням загальнонаціонального карантину щодо поширення вірусу COVID-19 у 2020 р. та продовженням карантинних заходів у 2021 р. Передумовами для проведення опитування освітян у 2021 р. були попередні опитування освітян ІІТЗН НАПН України, проведені у 2019 та 2020 рр., що висвітлювали проблеми та потреби вчителів у здійсненні дистанційного/змішаного навчання у ЗЗСО. Актуальним для даного опитування стали питання самооцінювання власної цифрової компетентності вчителів, що були частиною анкети. Відповіді на ці питання продемонстрували стан та бачення вчителів щодо знань, вмінь та можливостей користуватись засобами ІКТ для організації дистанційного навчання у ЗЗСО протягом карантинних заходів у період 2020-2021 рр. та визначили потреби освітян з питань організації дистанційного та змішаного навчання.

До уваги було взято такі нормативно-законодавчі акти:

- Постанова Кабінету Міністрів України № 211 від 11 березня 2020 р. «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19»;
- Постанова Міністерства освіти і науки України № 406 від 16 березня 2020 р. «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19»;
- Постанова Головного державного санітарного лікаря України "Протиепідемічні заходи у закладах дошкільної освіти на період карантину у зв'язку поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)" №55 від 22.09.2020 р. <https://moz.gov.ua/uploads/>
- Положення про дистанційне навчання, затверджене наказом МОН від 25.04.2013 № 466, лист МОН від 11.03.2020 №1/9-154;
- Наказ Міністерства освіти і науки України від 08 вересня 2020 р. № 1115 Деякі питання організації дистанційного навчання (zareestrovano в Міністерстві юстиції України №941/35224 від 8 вересня 2020 року);
- Стаття 32 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», Указ Президента України №87/2020 від 13 березня 2020 року;

- Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 березня 2020 року «Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки в умовах спалаху гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2»;
- підпункт 2 пункту 13 Положення про Функціональну підсистему навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях (з питань безпеки життєдіяльності) єдиної державної системи цивільного захисту, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України № 1400 від 21 листопада 2016р.
- Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО). (2020). Зрушення та реагування на освіту COVID-19. URL: <https://en.unesco.org/news/covid-19-educational-disruption-and-response>
- Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО). (2020). Освіта: від зриву до одужання. URL: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>
- Рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я.

1.1. Методологія

Дослідження проводилось відділом компаративістики інформаційно-освітніх інновацій Інституту інформаційних технологій і засобів навчання Національної академії педагогічних наук України.

Метою дослідження є виявлення готовності та потреб педагогічних працівників щодо використання цифрових засобів та ІКТ під час здійснення дистанційного та змішаного навчання в умовах карантину, спричиненого пандемією COVID-19.

Терміни проведення. Дослідження тривало з 10.01.2021 по 10.03.2021. Збір емпіричних даних відбувався з 12.01.2021 по 28.02.2021.

Завдання

Проведення онлайн опитування мало на меті реалізацію таких завдань:

- виявлення громадської думки педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти щодо проблем і потреб, що виникають під час здійснення дистанційного та змішаного навчання в умовах карантину;
- визначення ступеню готовності педагогічних працівників використовувати онлайн-інструменти та онлайн-ресурси під час

- здійснення дистанційного та змішаного навчання в умовах карантину;
- порівняння результатів опитування 2021 р. щодо використання онлайн-засобів та онлайн-ресурсів з результатами першого опитування навесні 2020 року;
 - визначення рівня цифрової компетентності педагогічних працівників шляхом самооцінювання на основі «Рамки цифрової компетентності для громадян»;
 - надання відповідних рекомендацій зацікавленим сторонам на основі оцінки стану ситуації, що склалась під час карантину.

Дизайн дослідження: кількісне опитування педагогічних працівників шляхом онлайн-анкетування.

Географія дослідження. В онлайн-анкетуванні взяли участь педагогічні працівники з таких областей: Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Закарпатська, Запорізька, Житомирська, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, та м.Київ. Таким чином географічно охоплено Схід, Захід, Південь, Північ і центр України.

Методи та інструменти дослідження. Використано кількісний метод дослідження – онлайн-опитування.

Для онлайн-опитування педагогічних працівників використовувалась онлайн-анкета, створена за допомогою GoogleAppsforEducation.

Змістовна частина розроблена, з певними змінами, на основі анкети, що застосовувалась під час першого опитування 27 березня – 4 квітня 2020 року щодо потреб вчителів та інших категорій освітян у здійсненні дистанційного навчання та підвищенні фахового рівня під час запровадження карантину, пов'язаного з поширенням в Україні вірусу COVID-19[1].

Зміни стосувались того, що дослідники додали блок «Цифрова компетентність вчителя» для проведення педагогічними працівниками самооцінювання рівня цифрової компетентності. Питання були сформовані на основі документів «Рамка цифрової компетентності для громадян» та Рамка цифрової компетентності для освітян (DigComp 2.1: Digital Competence Framework for Citizens, DigCompEdu) 13. Рамка цифрової компетентності включає такі рівні: базовий користувач, незалежний користувач, професійний користувач. Вона окреслює п'ять сфер цієї компетентності: інформація та цифрова грамотність,

комунікація та співробітництво, створення цифрового контенту, безпека, вирішення проблем. Саме за цими сферами та рівнями і було побудовано блок питань для самооцінювання педагогічних працівників під час даного дослідження.

Анкета містила закриті та відкриті питання. У закритих питаннях містився перелік варіантів відповідей, складений дослідниками, з якими опитуваний обирав одну або кілька відповідей. Відкрите питання стосувалось основних перешкод, з якими стикались педагогічні працівники під час здійснення дистанційного та змішаного навчання в умовах карантину.

Вибірка. У дослідженні представлена не репрезентативна вибірка цільової групи. Для проведення онлайн-опитування педагогічних працівників використано *випадковий тип вибірки*. Під час опитування педагогічних працівників **1463 респонденти** заповнили онлайн-форму анкети, серед них **1298 жінок і 149 чоловіків**. Заповнення форми відбувалось виключно за власним бажанням. Анкета була оприлюднена на сайтах ІТЗН НАПН України, сайті Президії НАПН України, список розсилки ІППО, через соціальну мережу Фейсбук (Facebook). Всі учасники дослідження були поінформовані щодо цілей дослідження. Опитування було анонімним.

Підходи до аналізу. Аналіз та інтерпретація кількісних даних поводився з використанням методів описової статистики та математичної статистики, результати подані у вигляді діаграм та їх інтерпретацій, що скомпоновані за відповідними тематичними блоками.

Під час аналізу відповідей на відкриті питання щодо основних перешкод, з якими стикались педагогічні працівники під час здійснення дистанційного та змішаного навчання в умовах карантину, було використано **підхід аналізу якісних даних**.

Аналітичний процес аналізу та інтерпретації якісних даних мав чотири фази:

- 1) тематичне кодування стенограм /утворення категорій;
- 2) утвердження категорій;
- 3) аналіз дискурсу/інтерпретація матеріалу;
- 4) репрезентація даних у звіті та формулювання висновків і рекомендацій.

Структура та стиль викладення матеріалу у звіті, підготовленому за результатами дослідження оформлені відповідно до методологічних канонів подання інформації щодо якісних і кількісних даних ⁸.

¹ Н. Дензін та І.Лінкольн, автори численних посібників з якісної методології в соціальних дослідженнях та педагогічних наукових розвідок, пропонують термін «бриколаж», що якнайкраще ілюструє стратегічний і креативний процес комунікації дослідником складної соціальної ситуації, поєднуючи («монтажуючи») різні

Обмеження дослідження та фактори, що могли вплинути на його результати. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» було встановлено на всій території України карантин з 8 січня 2021 р. до 25 січня 2021р. та було припинено відвідування учнями усіх закладів освіти.

Під час опитування було дотримано загальнонаукових підходів, викладених у «Положенні про порядок формування, проведення і контролю виконання наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок у Національній академії педагогічних наук України» (Додаток до постанови Президії НАПН України № 1-2/14-350 від 20 грудня 2018 р.).

За основу взято такі **підходи**:

- новизна та актуальність;
- відповідність пріоритетам державної політики та тематичним напрямкам наукових досліджень і науково-технічних розробок;
- практична корисність, можливість упровадження наданих рекомендацій та висновків;
- наявність попереднього досвіду та доробку науковців щодо виконання наукових досліджень.

Також до уваги були взяті результати громадської думки та опитування учнів, батьків, вчителів, керівників шкіл, що проводились іншими організаціями:

- Державна служба якості освіти у 2020 р. (<http://sqe.gov.ua/index.php/uk-ua/hovyny/1217-rezultaty-opytuvannia-shchodo-dystantsiinoho-navchannia-v-zakladakh-zahalnoi-serednoi-osvity>) та іншими установами та організаціями;

- НАПН України (Відділ математичної та інформатичної освіти Інституту педагогіки НАПН України.) у 2021 р. «Уроки карантину: результати та аналіз опитування вчителів математики» - http://naps.gov.ua/ua/press/about_us/2244/?fbclid=IwAR2xEI7MqTycvPYs7oWmQ70x6ebCqQYDImfdxSFD1TWIvqFBI890jGyr6U.

методи, техніки репрезентації та інтерпретації емпіричного матеріалу 8. У результаті ми отримали текст першого розділу, та четвертий розділ з висновками та рекомендаціями, що відтворюють різнобічну картину, представляє різні голоси респондентів, різноманітні думки, кути погляду на предмет дослідження.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. БЛОК I. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО УЧАСНИКІВ

Кількість респондентів – **1463 особи**

У опитуванні виділились три основні вікові категорії (Рис.1):

- 40-55 років – 42,6%;
- 26-40 років – 32,9%;
- 55 та більше років – 20,5%.

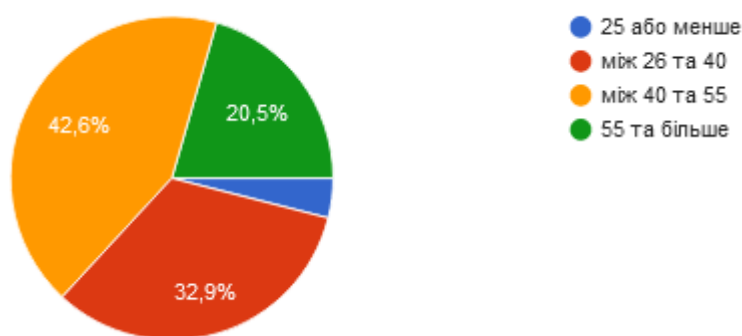

Рис.1. «Розподіл респондентів за віком»

За стажем професійної діяльності найбільшою була група респондентів, вікова категорія якої – 40-55 років (42,6%); 26-40 років професійного стажу серед респондентів мали 32,9%; 20,5% респондентів мали 55 та більше років педагогічного стажу (Рис.2). Слід зазначити, що в порівнянні з опитуванням березня-квітня 2020 р. відсоток респондентів, які мали від 40 - 55 років стажу фахової діяльності - збільшився. Це свідчить про зацікавленість цих категорій у наданні зворотного зв'язку з питань готовності та проблем у здійсненні дистанційного навчання.

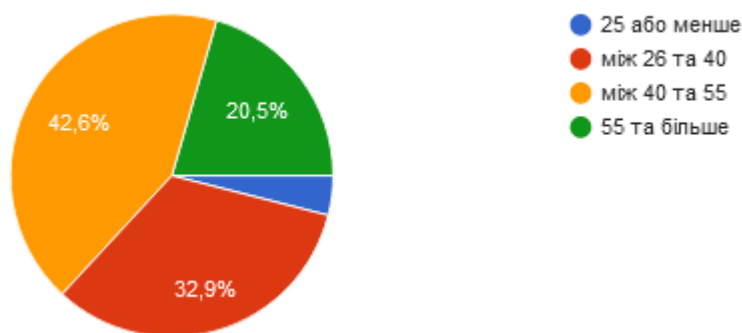

Рис.2. «Розподіл респондентів за стажем професійної діяльності»

Серед респондентів: жінки – 89,7%; чоловіки – 10,3% (Рис.3).

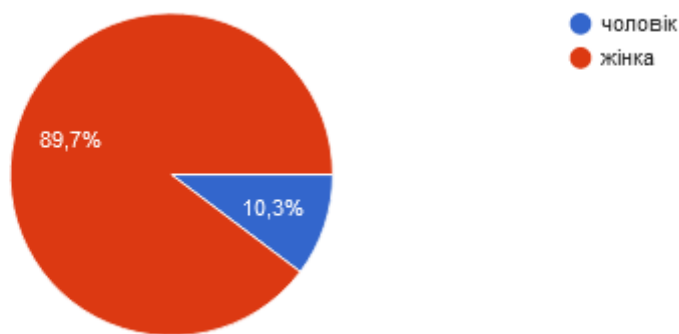

Рис.3. «Розподіл респондентів за статтю»

За типами професійної діяльності серед респондентів: найбільше представництво – вчителів (всіх предметів). Серед них найбільшими групами були:

- вчителі початкових класів – 19,5%;
- вчителі інформатики – 10,6%;
- вчителі математики – 10,6 %;
- вчителі української мови і літератури – 8,3%;
- вчителі іноземної мови - 7,9%;
- вчителі біології - 6,4 %;
- вчителі фізики - 4,9%;
- вчителі географії - 4,5%;
- інші категорії вчителів – менш, ніж 4,4 %;

Інші категорії:

- адміністратори ЗЗСО - 10,9 %;
- вихователі – 4,1%;
- практичні психологи – 3,1%;
- педагоги-організатори – 3,1%;
- методисти – 1,6%,

а також: соціальні педагоги, вихователі ГПД, асистенти вчителя, майстри виробничого навчання, логопеди, вчителі-дефектологи (Рис.4).

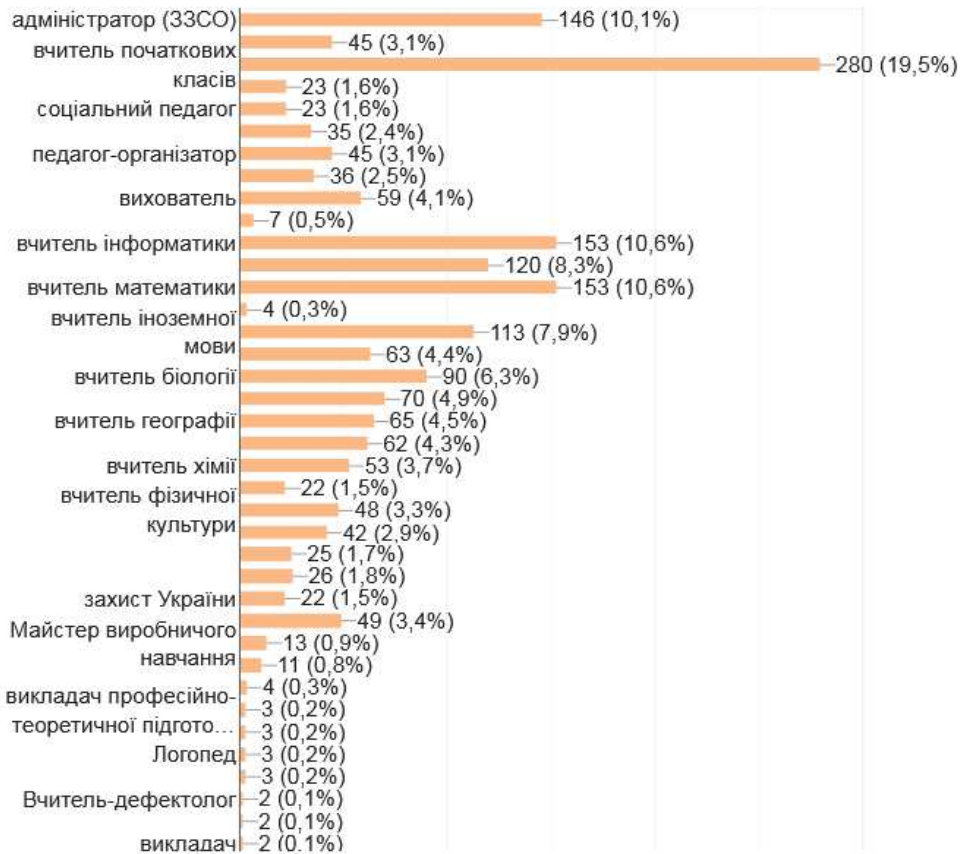

Рис.4. «Розподіл респондентів за типами професійної діяльності»

За типом закладів освіти серед респондентів – найбільше представників таких закладів:

- загальноосвітня школа – 67,2%
- ліцей – 13,9%;
- НВК – 10,3 %;
- гімназія – 3,4%.

Також у опитуванні взяли участь представники від інших типів закладів освіти: позашкільний заклади, коледжі, спеціальні школи, опорні заклади освіти, ЗДО, НВО, ДНЗ, ПТНЗ, ІППО, ЗПТО та ін. (Рис.5).

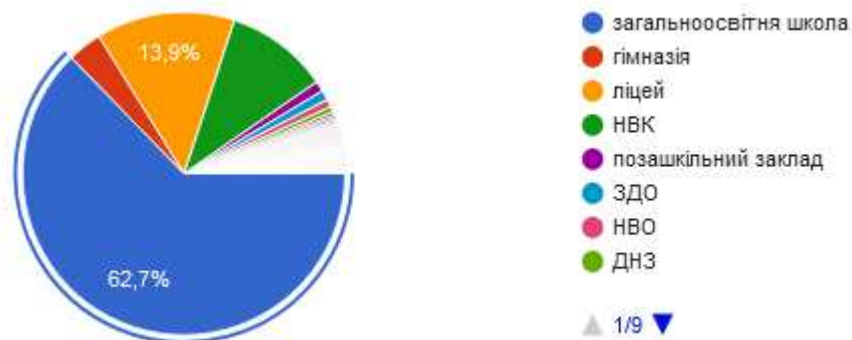

Рис.5. «Розподіл респондентів за типом закладів освіти»

За формою власності закладів освіти: 99,2% - комунальні; 0,8% - приватні.

Розподіл респондентів **за типом населених пунктів:** 46,8% - місто; 36,7% - село; 16,5% - селище міського типу (Рис.6).

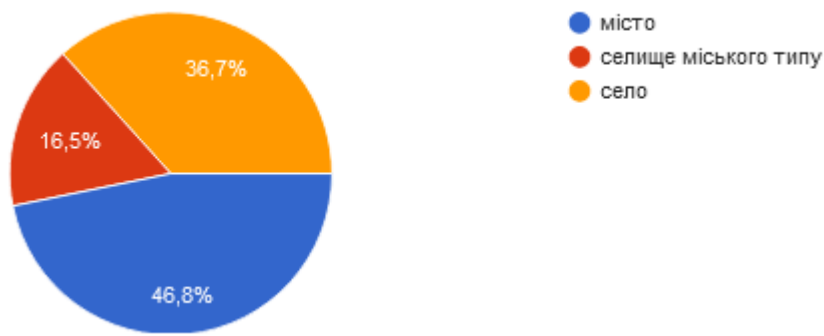

Рис.6. «Розподіл респондентів за типом населеного пункту»

2.2. БЛОК II. ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ПРАКТИЦІ

Важливим питанням було визначити, як саме учасники опитування організують дистанційне навчання та які засоби вони використовують для проведення уроків під час дистанційного та змішаного навчання в умовах пандемії COVID-19. Також цікаво було дізнатись, які онлайн-ресурси слугують респондентам для підготовки до уроків, що саме з цих ресурсів є найбільш популярним і корисним для учнів та вчителів.

З'ясовано, що найбільше респонденти використовують такі цифрові інструменти для організації дистанційного навчання: Viber – 83%; Zoom – 58,7%; сайт навчального закладу – 58,7%; МійКлас – 20,7%; Padlet – 18,8%; Google Apps for Education - 15,1%; Skype - 14%; Telegram – 13,8%; Електронний щоденник – 11,7%; Flipped Classroom - 11,6%; Навчальна платформа навчального закладу - 10%; Jitsi Meet - 9,5%.

Крім того, респонденти вказали на такі інструменти, як: Tik-Tok; Microsoft Teams; Cisco Webex; ClassDojo; Edmodo; Moodle; Twitter; WhatsApp. Однак, всі ці засоби не набрали більше 4% кожен.

Якщо порівняти результати двох опитувань (2020р. та 2021р.) щодо використання цифрових інструментів для організації дистанційного навчання, можна побачити (Табл. 1), що:

- найбільш популярним інструментом у вчителів залишається Viber (83%) і сайт навчального закладу (58,7%);
- збільшилась кількість користувачів Zoom (+30,2%), Padlet (+18,2%), JitsiMeet (+8,8%); CiscoWebex (+3,3%); Edmodo (+3,2%);

- стали менше використовувати Google Apps for Education (30,4%), Skype (- 23,7%), Telegram (-7,1%);
- приблизно на однаковому рівні продовжують використовувати МійКлас (+2,2%); Microsoft Teams (-0,7%); Електронний щоденник (+1,4%); ClassDojo (+1,6%);
- почали використовуватись нові інструменти, такі як Flipped Classroom (+4%), Tik-Tok (+4%), Twitter (+4%).

Таблиця 1.

Порівняння результатів використання педагогічними працівниками цифрових інструментів у 2020 р. та 2021 р. під час дистанційного та змішаного навчання

Інструмент	% використання у квітні 2020	% використання у січні – лютому 2021	Різниця у % (+/-)
Google Apps for Education	45,5%;	15,1	-30,4
Zoom	28,5	58,7	+ 30,2
Padlet	0,6	18,8	+18,2
Flipped Classroom	0	11,6	+11,6
Навчальна платформа навчального закладу	0	10	+10
Twitter	0	4	+4
Edmodo	0,8	4	+3,2
Viber	88,2	83	- 5,2
Сайт навчального закладу	62,7	58,7	-4
JitsiMeet	0,7	9,5	+8,8
Tik-Tok	0	4	+4
CiscoWebex	0,7	4	+3,3
МійКлас	18,5	20,7	+2,2
ClassDojo	2,4	4	+1,6
Електронний щоденник	10,3	11,7	+1,4
Moodle	3,4	4	+0,6
Microsoft Teams	4,7	4	-0,7
Telegram	20,9	13,8	-7,1
WhatsApp	13,3	4	-9,3

Skype	37,7	14	-23,7
-------	------	----	-------

Відповіді респондентів свідчать, що для проведення уроків педагогічні працівники використовують такі ресурси: На Урок – 74,4%; авторські уроки на каналі YouTube – 75,8%; Всеосвіта – 64,6%; Всеукраїнська школа онлайн – 38,7%; EdEra - 33,3%; Матеріали блогів вчителів – 28,4%; Відкриті онлайн-уроки – 27,2%; Learning.ua – 24,7%; Prometheus - 19,85%.

Менш популярними є: Classtime - 7,7%; Kahoot - 8,1%; відео уроки на ТРК «Ера» та місцевих телеканалів; відео уроки на ТРК «Київ» (5,3%); Цифрова освіта «Дія» (5,2%) та ін.

Серед іншого педагоги вказали: власні розробки, презентації, свої блоги, електронні підручники, власні посібники та матеріали для каналу YouTube. Ці ресурси не набрали більше 1-2% відповідей, що свідчить про низьку спроможність серед респондентів створювати власні освітні ресурси (Рис.7).

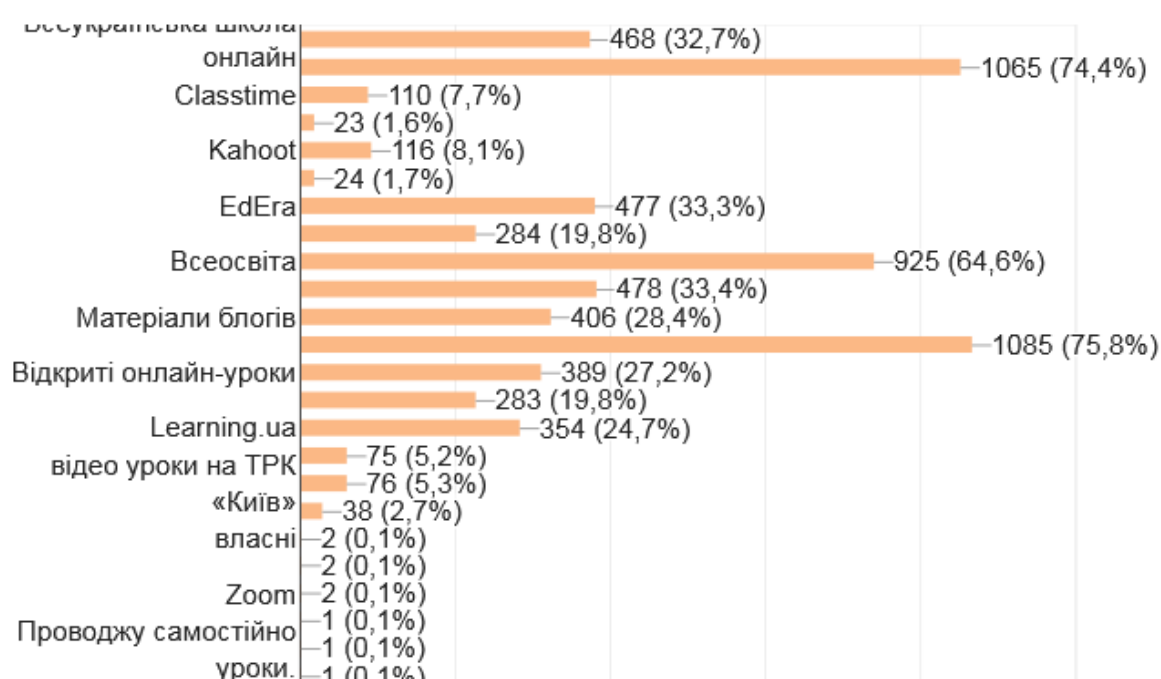

Рис.7. «Розподіл відповідей респондентів на запитання «Які онлайн-ресурси Ви використовуєте для проведення уроків?»»

Якщо порівняти дані двох опитувальників (2020р. та 2021 р.) щодо використання онлайн-ресурсів для організації дистанційного навчання, можна побачити (Табл. 2), що:

- найбільш популярним інструментом у вчителів залишається Авторські уроки на каналі YouTube (75,8%);

- збільшилась кількість користувачів Всеосвіта (+62,6%); На Урок (+31,7%); Матеріали блогів вчителів (+26,4%); Відкриті онлайн-уроки (+25,2%);
- стали менше використовувати онлайн курси МОН з підготовки до ЗНО (-27,3%); Відео уроки на ТРК «Київ»(-17,5%); Prometheus (-12,7%); Цифрова освіта «Дія» (-10,2%); EdEra (-9%); Відео уроки на місцевих телеканалах (-6,5%);
- приблизно на однаковому рівні продовжують використовувати Classtime (+1,5%);
- почали використовуватись нові онлайн-ресурси, такі як Всеукраїнська школа онлайн (+38,7%), Learning.ua (+24,7%); Kahoot (+8,1%).

Таблиця 2.

Порівняння результатів використання педагогічними працівниками онлайн-ресурсів у 2020 р. та 2021 р. під час дистанційного та змішаного навчання

Ресурс	% використання у квітні 2020	% використання у січні – лютому 2021	Різниця у % (+/-)
Всеосвіта	2	64,6	+62,6
Всеукраїнська школа онлайн	0	38,7	+38,7
На Урок	42,7	74,4	+31,7
Матеріали блогів вчителів	2	28,4	+26,4
Відкриті онлайн-уроки	2	27,2	+25,2
Learning.ua	0	24,7	+24,7
Авторські уроки на каналі YouTube	72,9	75,8	+2,9
Classtime	6,2	7,7	+1,5
Kahoot	0	8,1	+8,1
Відео уроки	11,8	5,3	-6,5

на місцевих телеканалах			
EdEra	42,3	33,3	-9
Цифрова освіта «Дія»	15,4	5,2	-10,2
Prometheus	32,5	19,8	-12,7
Відео уроки на ТРК «Київ»	22,8	5,3	-17,5
онлайн курси МОН з підготовки до ЗНО	27,3	0	-27,3

Відкрите запитання «Вкажіть три основні перешкоди з якими Ви стикаєтесь під час здійснення дистанційного та змішаного навчання в умовах карантину?» дозволило розподілити відповіді респондентів на такі **10 основних проблем та викликів**, що визначили учасники опитування під час організації та впровадження на практиці дистанційного навчання:

- ✓ **недостатнє** матеріально-технічне забезпечення учнів;
- ✓ **відсутність** якісного інтернету;
- ✓ **брак часу** через збільшення **навантаження** для вчителя;
- ✓ **недостатній рівень** матеріально-технічного забезпечення закладів освіти;
- ✓ **низький рівень** самоорганізованості та мотивації учнів;
- ✓ **відсутність підтримки** з боку батьків;
- ✓ **недостатній рівень** цифрової компетентності вчителів;
- ✓ **труднощі** з дистанційним навчанням учнів початкової школи;
- ✓ **психологічні труднощі** під час дистанційного навчання;
- ✓ **зниження рівня якості** надання освітніх послуг.

На цих категоріях слід зупинитись детальніше.

Основною проблемою, що зазначили респонденти, є **недостатнє матеріально-технічне забезпечення учнів**. Не всі учні мають персональний комп'ютер дома, тому вимушені працювати з різних гаджетів (планшетів, смартфонів). Але не всі родини, особливо багатодітні, мають фінансову спроможність придбати їх для всіх дітей. Через цю причину багато учнів не мають можливість отримувати освітні послуги дистанційно. Респонденти, зокрема, зазначають:

«Відсутність в учнів дома персональних комп'ютерів»

«Відсутність гаджетів у учнів»

«Відсутність технічних засобів - ноутбук, планшет. Одночасно уся сім'я не може користуватися одним ноутбуком. Хіба можна мати такий розкіш на всіх при такій зарплаті та цінах?!»

«Один гаджет на багатодітну сім'ю»

«Робота учнів переважно зі смартфонів, а їх функціонал обмежений і в деяких випадках не дає можливості виконати завдання»

«Недостатня кількість девайсів, щоб забезпечити всіх членів родини; не у всіх дітей є сучасні смартфони»

«Зайнятість батьків і багатьох дітей із сімей на одному комп'ютері, що унеможлиблює виконання завдань»

«У багатодітних сім'ях не всі діти забезпечені технічним обладнанням»

«Неможливість батьків забезпечити своїх дітей засобами та умовами для навчання»

«Неспроможність батьків купити приладдя для навчання своїх дітей»

«Не всі здобуваючи освіти мають можливість працювати онлайн»

Друге місце серед найбільш часто зазначених проблем є **відсутність якісного інтернету**. Ця проблема стосується всіх областей України. У сільській місцевості слабкий зв'язок або взагалі відсутній. У східних областях України часто вимикається електропостачання. У містах спостерігається падіння швидкості в першій половині робочого дня, коли велике навантаження через масове підключення до мережі. Було отримано такі відповіді:

«Перебої у електропостачанні, перебої у роботі інтернету»

«Відсутність стабільного інтернету»

«Відсутність швидкісного інтернету»

«Падіння швидкості Інтернету у першій половині дня»

«Перебої з інтернетом»

«Відсутність інтернету у сільській місцевості»

«Буває, що інтернет пропадає»

Педагоги звертають увагу, що проблемою є **брак часу через збільшення навантаження для вчителя**. Більше часу доводиться витратити на підготовку до онлайн-уроків, бо це вимагає створення

презентацій, запис відеоматеріалу, постійну перевірку письмових робіт. Респонденти зазначили:

«Створення презентацій займають багато часу»

«Підготовка до уроку, перевірка письмових робіт у телефоні займають занадто багато часу»

«Перевірка домашніх завдань та письмових робіт з монітора»

«Збільшена кількість часу для підготовки до уроків»

«Багато часу на створення власних розробок»

«Багато часу проводжу за комп'ютером»

«Часу на підготовку до дистанційного навчання витрачається набагато більше»

«Перевантаження, не залишається часу на життя»

«Багато часу для створення уроків»

«Потреба постійно перевіряти письмові роботи учнів»

«Запис відео уроків займає значний проміжок часу - більше 8 годин»

«У дітей відсутня власна техніка для навчання, тому заняття проходять за групами у різний час (подвійне навантаження на вчителя), крім цього потрібно було підготувати на весь проміжок комплекти навчальних карток/завдань»

«Забагато особистого часу йде на підготовку уроків для дистанційного навчання»

«Втричі більше годинне навантаження для вчителя»

«Всі ресурси доводиться опановувати самостійно в стислі терміни»

«Не адаптованість тем НУШ призводить до перевантаження робочого часу вчителя і це не враховується при оплаті»

«Необхідність знаходитись за комп'ютером по 10 - 11 годин на добу»

Недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення шкіл змушує багатьох вчителів використовувати власні персональні комп'ютери для організації дистанційного навчання. Педагоги зазначають, що на робочих місцях використовується застаріла техніка і програмне забезпечення, проблема з проплаченим інтернетом. Було отримано такі відповіді:

«Для забезпечення проведення онлайн уроків під час дистанційного навчання, учитель змушений щодня носити із собою на роботу власний ноутбук, не дотримуючись правил експлуатації пристрою в зимовий період»

«Не забезпечення технікою вчителів, повна відсутність турботи місцевої влади в процес дистанційного навчання - все проходить виключно на ентузіазмі вчителя, за кошти вчителя (оплата за Інтернет, електрику, використання своєї власної техніки)»

«Необхідність для педагогічних працівників самостійно створювати умови та придбати технічні засоби для здійснення професійної діяльності»

«Вчителеві доводиться використовувати власні гаджети для онлайн-уроків, відсутність чіткої організації навчального процесу ці сторони адміністрації закладу

«Недостатня забезпеченість інформаційних ресурсів школи»

«Малопотужні ноутбуки, система зависає»

«Застаріле програмне забезпечення робочого місця»

«Недостатня забезпеченість інформаційних ресурсів школи: тільки початкова ланка та три кабінети старшої та середньої ланки

«Якщо працювати своїми ресурсами, то немає інтернету. Тобто вчитель зобов'язаний себе забезпечувати всіма засобами»

«Застаріла техніка на роботі»

«Відсутність системотехнічного забезпечення закладу та зобов'язання працювати на власних гаджетах»

«Відсутність бажання адміністрації налагодити якісну систему для дистанційного та змішаного навчання»

«Неякісне програмне забезпечення на ноутбуках державного забезпечення»

«Незабезпеченість вчителів електронними пристроями і гаджетами»

«Вчителі змушені самостійно подбати про наявність інтернету та оплачувати його»

Важливою складовою освітнього процесу є співпраця всіх учасників, включаючи учнів і батьків. **Низький рівень самоорганізованості та мотивації учнів** є також проблемою під час організації дистанційного навчання. Педагоги зазначають, що не всі учні присутні на онлайн-уроках, пасивно відповідають, не виконують домашні завдання. Спостерігаються прояви безвідповідальності, відсутність навичок самоорганізації та самостійної роботи. Було отримано наступні відповіді:

«Відсутність дисципліни, самоорганізованості учнів, списування»

«Відсутність значної частини класу під час проведення онлайн»

«Повна байдужість частини учнів до виконання своїх обов'язків щодо навчання»
«Невміння учнів самостійно працювати та надавати зворотній зв'язок»
«Відсутність мотивації і бажання вчитися у дітей»
«Низька самоорганізація учнів»
«Низька відповідальність учнів щодо відвідування уроків дистанційного навчання»
«Малий відсоток присутніх на синхронних заняттях. Діти в основному пасивні»
«Не всі діти виходять на онлайн-зв'язок, важкий зворотний зв'язок»
«Не всі учні самодисципліновані та самосвідомі»
«Відсутність, у значної частини учнів, навичок самостійної навчальної діяльності»
«Не всі учні відповідально ставляться до виконань завдань»
«Не всі учні хочуть навчатись дистанційно»
«Нехтування здобувачами освіти онлайн-уроків»
«Небажання дітей працювати в даних умовах»
«Небажання дітей навчатися дистанційно»

Педагоги скаржаться на **відсутність підтримки з боку батьків**. Це проявляється в такому: відсутність контролю за дітьми щодо того, як виконується домашнє завдання; відсутність бажання допомогти дітям; незацікавленість у продуктивному навчанні дітей; виконання домашніх завдань за своїх дітей; безвідповідальне ставлення до онлайн-навчання своїх дітей; негативне ставлення та неготовність до дистанційного навчання.

«Батьки не організували дітей для дистанційного навчання»
«Захмарні бажання батьків»
«Не розуміння та відсутність підтримки зі сторони батьків»
«Невихованість і невдячність батьків»
«Тотальна інформатична безграмотність батьків»
«Не готовність батьків до змішаного навчання»
«Супротив з боку батьків»
«Відсутність контролю з боку батьків за виконанням завдань дітьми»
«Не всі батьки зацікавлені у продуктивному навчанні своїх дітей»
«Батьки, які виконують завдання за дітей»

«Відсутність контролю з боку батьків»
«Дітей мало контролюють батьки»
«Відсутність у батьків бажання допомагати своїм дітям»
«У батьків немає змоги і бажання допомогти дітям у навчанні»
«Відсутнє бажання деяких батьків допомагати дітям під час дистанційного навчання»
«Батьки не завжди контролюють, як працюють їхні діти під час дистанційно навчання»
«Негативне ставлення до дистанційного навчання і вчителів»
«Низька свідомість батьків та дітей до навчання в умовах карантину»
«Небажання батьків і учнів працювати в такому режимі»
«Відсутність розуміння процесу дистанційного навчання у батьків учнів»
«Безвідповідальне ставлення батьків до дистанційного навчання своїх дітей»
«Не готовність батьків до онлайн-навчання»
«Недобросовісне відношення дітей та їх батьків до дистанційного навчання»
«Неготовність значної кількості учнів та батьків до умов та реалій онлайн-навчання»

Однією з проблем є **недостатній рівень цифрової компетентності вчителів**, що проявляється в недосконалому володінню цифровими інструментами, вмінням використовувати онлайн-платформи тощо. Респонденти надали такі відповіді:

«Немає навичок для відео монтажу та створення власного навчального контенту»
«Не досконале володіння онлайн-інструментами»
«Перевірка робіт учнів, які надходять учителю у вигляді фото на Viber»
«Низька інформатична компетентність колег та керівництва»
«Лякають нові інструменти, але коли дізнаєшся більше- подобається»
«Низький рівень володіння ІКТ педагогами»
«Мала практика роботи із платформами»
«Недостатньо практики використання онлайн-платформ»
«Необхідність навчання вчителів роботі з різними платформами»

«Потрібен майстер-клас для вчителів про проведення відеоуроків (технічна складова)»

Вчителі зазначають про **труднощі і неможливість здійснення дистанційного навчання для учнів початкової школи**. Учні початкових класів без батьків не можуть підключитись до онлайн-уроків, зважаючи на вікову категорію, в них відсутні навички самостійної роботи, вони потребують постійної присутності та підтримки з боку дорослих. Респонденти зазначили:

«Некомпетентність учнів початкових класів користуватись додатками»

«Не навчені діти використовувати інструменти для навчання»

«Не всі діти самостійно мають можливість підключитися»

«Діти 6-річного віку, кожне слово і завдання потрібно пояснювати (відео, аудіо), бо за програмою вони опрацювали не весь алфавіт і навички читання – мінімальні»

«Відсутність навичок самостійної роботи учнів початкових класів»

«У 1-му класі взагалі онлайн-навчання неможливе. Контакт із дітьми повинен бути реальний, а не віртуальний»

«Маленькі діти не всі можуть працювати без батьків»

«Діти ще маленькі (2-й клас) і їм потрібна допомога батьків, які можуть бути на роботі»

«Зайнятість батьків на роботі для учнів початкових класів»

«Діти початкових класів ще не можуть без допомоги батьків навчатися в онлайн, а батьки працюють»

«Google meet, Class - це не для першого класу!!!»

Будь-які незвичні умови викликають стрес і це нормальна реакція організму людини. Головне зрозуміти, що саме викликає стрес, які внутрішні ресурси при цьому витрачаються та як їх відновлювати. Респонденти зазначають про **психологічні труднощі під час дистанційного навчання**. Вони виникають у вчителів, коли є спостереження, що втрачається зворотній зв'язок з учнями, тому що учні не включають камери під час занять і пасивно відповідають; відчувається відсутність активного спілкування, що призводить до певної соціальної дистанції та емоційного виснаження; з'являється тривога, що тривале використання пристроями та обмеження фізичного руху призведе до погіршення стану здоров'я. Все це може привести до професійного

вигорання педагогів, якщо вони не отримують відповідну психологічну підтримку та супервізію. Респондентами було надано такі відповіді:

«Іконки замість облич»

«Діти не хочуть вмикати камери під час уроків»

«Соціальна дистанція, брак невербального спілкування»

«Слабкий зворотній зв'язок з учнями»

«Відсутність живого спілкування між учасниками навчального процесу»

«Зниження концентрації уваги учнів, учні виконують не всі завдання»

«Недостатність безпосереднього контакту з учнями»

«Відсутній систематичний зворотній зв'язок з учнями»

«Емоційне навантаження»

«Відсутність живого спілкування»

«Відсутність взаємозв'язку з окремими учнями»

«Потреба учнів у живому спілкуванні»

«Багато часу доводиться проводити з гаджетами, що дуже шкодить здоров'ю»

«Надмірне перевантаження учителя роботою з електронними носіями під час підготовки до уроку»

«Постійна втома від багатогодинної роботи за комп'ютером чи телефоном, погіршення зору»

«Велика ймовірність шкідливого впливу на здоров'я учня»

«Зниження фізичної активності»

«Психологічна неготовність учасників навчального процесу»

«Відсутність зворотного зв'язку від здобувачів освіти, психологічна напруга у суспільстві»

«Висока втомлюваність учнів, невдоволення батьків»

Окремою проблемою визначено **зниження рівня якості надання освітніх послуг**. Це пов'язано з багатьма аспектами: регулярні пропуски занять учнями, бо на онлайн-уроки підключаються не всі учні; нерозуміння вчителями яким чином здійснювати контроль та оцінювання знань учнів під час дистанційного навчання; відсутність співпраці між вчителями та батьками; неможливість проведення практичних робіт; неякісне подання тем і засвоєння матеріалу призведе до проблем під час проведення зовнішнього незалежного оцінювання та підсумкової державної атестації тощо. Респонденти зазначили:

«Неможливість повністю контролювати рівень засвоєння учнями навчального матеріалу»

«Відсутність єдиної платформи, учням важко орієнтуватися»
«Відсутність готової платформи з розробленими уроками, а особливо системою вправ та оціночних робіт як у приватних дистанційних навчальних закладах»
«У всіх учнів неоднакові можливості для навчання онлайн, моя власна оргтехніка дещо застаріла, заборона використання мобільних телефонів у школі не дає можливості ефективно навчити учнів працювати з сервісами»
«Зниження якості в засвоєні нових тем учнями, неможливість об'єктивного оцінювання знань учнів»
«Не всі вчителі працюють (діти не розуміють, чому з одного предмету треба виконувати завдання й виходити на уроки, а з іншого - ні), не у всіх дітей є інтернет»
«Неспроможність перевірити усні тексти, проводити тестування»
«Відсутність співпраці між батьками і вчителями»
«Неможливість слідкування за виконанням домашнього завдання учнями»
«Обмежена кількість завдань для практичного виконання учнями. Обмежена можливість перевірки виконання практичних завдань»
«Незрозуміло, як оцінювати дистанційно»
«Важко оцінити роботу дитини адекватно»
«Проблеми при проведенні лабораторних дослідів, практичних робіт»
«На урок виходять не всі учні в класі, а 50-70%»

Порівняння основних проблем і викликів, з якими зіткнулись педагогічні працівники під час організації та впровадження дистанційного навчання у 2020 р. та 2021 р. (Табл.3) свідчить про те, що:

- частина проблем, про які зазначали педагогічні працівники в 2020 р., була успішно вирішена, зокрема: відсутність конкретних інструкцій щодо організації дистанційного навчання від адміністрації ЗЗСО та МОН; недостатність досвіду у вчителів з організації дистанційного навчання; недостатність мотивації вчителів щодо здійснення дистанційного навчання;
- проблеми, що існують вже майже рік і залишились без вирішення це: недостатнє матеріально-технічне забезпечення учнів; відсутність якісного інтернету; брак часу через збільшення навантаження для вчителя; недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення закладів освіти; низький рівень

- самоорганізованості та мотивації учнів; недостатній рівень цифрової компетентності вчителів;
- з'явилися нові проблеми, пов'язані з труднощами дистанційного навчання учнів початкової школи; психологічні проблеми у всіх учасників освітнього процесу; зниження рівня якості надання освітніх послуг; відсутність підтримки з боку батьків.

Таблиця 3.

Основні проблеми та виклики під час організації та впровадження дистанційного навчання у 2020 р. та 2021р.

2020 р.	2021 р.
Недостатнє матеріально-технічне забезпечення учнів	Недостатнє матеріально-технічне забезпечення учнів
Відсутність якісного інтернету	Відсутність якісного інтернету
Брак часу через збільшення навантаження для вчителя	Брак часу через збільшення навантаження для вчителя
Недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення закладів освіти	Недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення закладів освіти
Низький рівень самоорганізованості та мотивації учнів	Низький рівень самоорганізованості та мотивації учнів
Недостатній рівень цифрової компетентності вчителів	Недостатній рівень цифрової компетентності вчителів
Відсутність конкретних інструкцій щодо організації дистанційного навчання від адміністрації ЗЗСО та МОН	-----
Недостатність досвіду у вчителів з організації дистанційного навчання	-----
Недостатня мотивація вчителів щодо здійснення дистанційного навчання	-----
-----	Труднощі з дистанційним навчанням учнів початкової школи
-----	Психологічні труднощі під час дистанційного навчання
-----	Зниження рівня якості надання освітніх послуг
-----	Відсутність підтримки з боку батьків

Наступне питання торкалось вміння вчителів створювати та використовувати власні онлайн-ресурси. Так на запитання «Чи існує у Вас електронне портфоліо, де Ви зберігаєте свої досягнення, методичні розробки, електронні освітні ресурси тощо? Відповіді свідчать, що 42,2% педагогічних працівників мають електронне портфоліо, а 26,3 % респондентів – ведуть свій блог (рис.8).

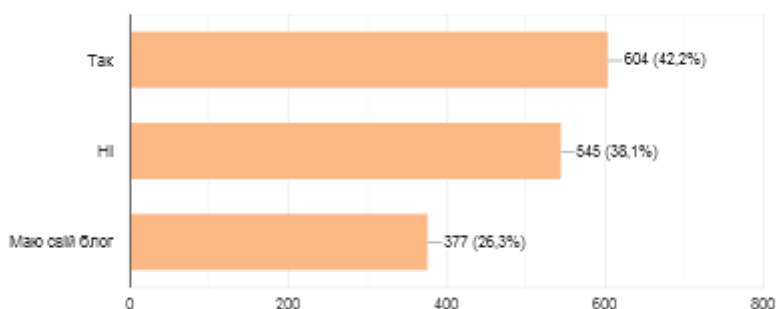

Рис.8. «Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи існує у Вас електронне портфоліо, де Ви зберігаєте свої досягнення, методичні розробки, електронні освітні ресурси тощо?»

БЛОК III. ВИЗНАЧЕННЯ ПОТРЕБ ВЧИТЕЛІВ У ЗДІЙСНЕННІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ФАХОВОГО РІВНЯ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ

Для визначення потреб вчителів у здійсненні дистанційного та змішаного навчання вадливим було дізнатись, де саме педагоги слідкують за новинами щодо дистанційних курсів підвищення кваліфікації; які онлайн-форми професійного розвитку вважають найбільш ефективними; які саме організації проводять підвищення кваліфікації вчителів з використання цифрових засобів та які саме потреби є у педагогів на сьогодні.

З'ясовано, що **педагоги слідкують за новинами щодо дистанційних курсів з використання засобів ІКТ** через такі інформаційні канали, як:

- соціальні мережі – 69,8%;
- розсилка від адміністрації навчального закладу – 64,4%;
- сайт МОН – 59,5%;
- сайти ІППО – 55,7%;
- блоги вчителів – 24,2%;
- сайти громадських або бізнес організацій – 7,6%.

Також респонденти вказали й на такі джерела новин, як: сайти університетів, розсилка від відділів освіти, освітні онлайн-ресурси. Однак, ці відповіді не набрали більше 1% кожна (Рис.9).

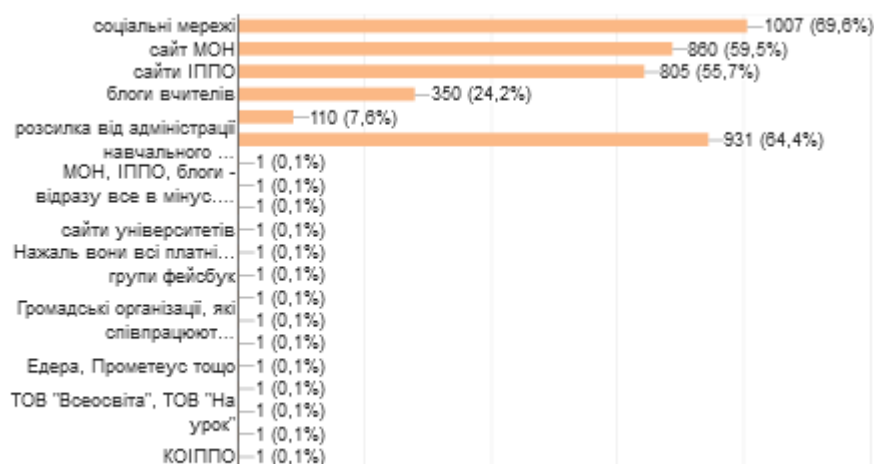

Рис.9. «Розподіл відповідей респондентів на запитання «Де педагоги слідкують за новинами щодо дистанційних курсів з використання засобів ІКТ?»

Найбільш ефективними онлайн-формами підвищення кваліфікації педагогічні працівники вважають для себе такі:

- Онлайн-курси – 32,1%;
- Онлайн-майстер класи – 19,2%;
- Вебінари – 17,9%;
- Онлайн-конференції/семінари – 12,1%;
- Масові відкриті курси – 10,6%;
- Онлайн-професійні конкурси - 4,6%.

Серед іншого педагоги вказали: онлайн-проекти, вебінар, очні курси ППО та ін. (Рис.10).

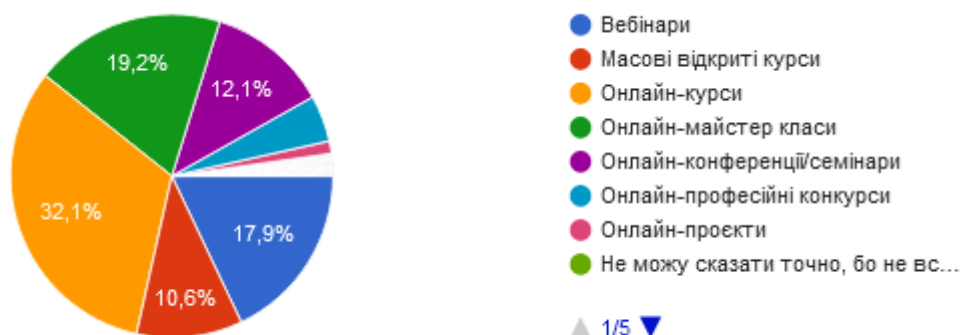

Рис.10. «Розподіл відповідей респондентів на запитання «Які онлайн-форми підвищення кваліфікації ви вважаєте найбільш ефективними?»

Ринок надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації педагогічних працівників повільно, але впевнено зростає, що є позитивною тенденцією, бо надає педагогам право вибору. Про це свідчать відповіді респондентів стосовно того, хто саме проводив навчання для вчителів (рис.11):

- Інститут післядипломної освіти – 77,9%;
- Заклад освіти (університет, інститут, коледж, школа) – 37,6%;
- Громадська організація – 10,5%;
- Комерційна компанія – 8,3%;
- Міжнародна організація – 7,1 %;
- ФОП – 6,2%.

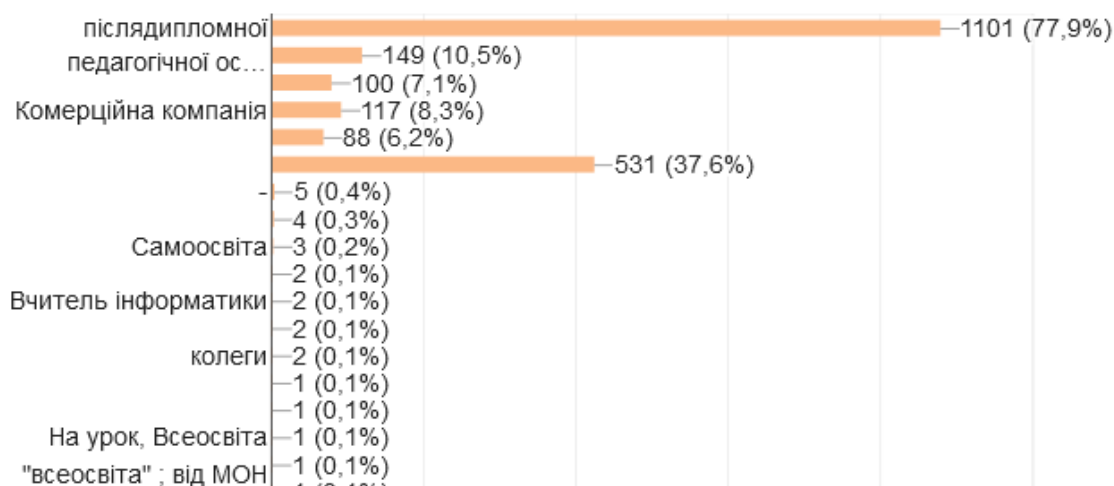

Рис.11. «Розподіл відповідей респондентів на запитання «Хто проводив таке навчання для вчителів?»».

Серед основних потреб у підвищенні кваліфікації респондентами було визначено наступне:

- **Методика** онлайн-уроків та особливостей системи змішаного навчання;
- **Курси** для вчителів НУШ про дистанційне навчання в умовах карантину;
- **Навчитися** знімати відео та аудіо навчання, ведення блогу, редагувати уроки у форматі презентацій та відео;
- **Всеобуч** щодо використання нових, цікавих, творчих онлайн-інструментів та сервісів; технології дистанційного навчання;

- **Інтегровані онлайн курси** з декількох предметів;
- **Більше практичних порад** та занять з володіння онлайн-інструментами;
- **Ознайомитись** з новими сайтами-практикумами для роботи з учнями;
- **Доступність** до онлайн-курсів, вебінарів;
- **Оцінювання** в умовах дистанційного навчання;
- **Швидкі онлайн консультації** з окремих питань, кваліфіковані консультації та практична допомога в освоєнні нових інструментів фахівцями ІППО;
- **Навчально-методична підтримка** реформи НУШ: чіткість, якість і конкретика!

2.4. БЛОК IV. Цифрова компетентність вчителя

Даний блок питань передбачав **проведення педагогічними працівниками самооцінювання рівня цифрової компетентності**. Питання були сформовані на основі міжнародних підходів, зокрема документу «Рамка цифрової компетентності для громадян: вісім рівнів майстерності з прикладами використання» (DigComp 2.1: Digital Competence Framework for Citizens) [1]. Рамка цифрової компетентності включає такі рівні: базовий користувач, незалежний користувач, професійний користувач. Вона окреслює п'ять сфер цієї компетентності: інформація та цифрова грамотність, комунікація та співробітництво, створення цифрового контенту, безпека, вирішення проблем. Саме за цими сферами та рівнями і було побудовано самооцінювання педагогічних працівників під час даного дослідження.

У сфері **«Інформація та цифрова грамотність»** на питання щодо **вміння пошуку інформації** (Рис.12)

33,9% респондентів зазначили, що можуть шукати інформацію в Інтернеті за допомогою пошукової системи, що відповідає *базовому рівню користувача*;

44,6% респондентів зазначили, що можуть використовувати різні пошукові системи для пошуку інформації, що відповідає *рівню незалежного користувача*;

21,5% респондентів зазначили, що можуть використовувати розширені стратегії пошуку, щоб знайти достовірну інформацію в

Інтернеті, наприклад, використовуючи веб-канали, що відповідає *рівню професійного користувача*.

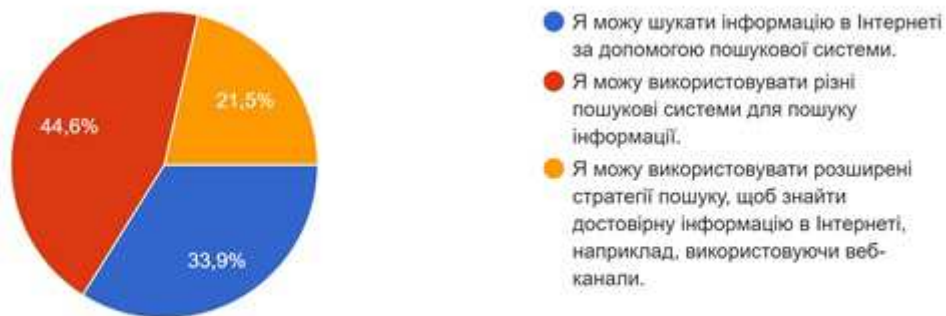

Рис.12. «Інформація і цифрова грамотність»

На питання щодо **вміння оцінити достовірність інформації** під час пошуку (Рис. 13)

30,5% респондентів зазначили, що знають про те, що не вся інформація в мережі є надійною, що відповідає *базовому рівню користувача*;

22,3% респондентів зазначили, що використовують деякі фільтри при пошуку для порівняння та оцінки надійності інформації, яку знаходять, що відповідає *рівню незалежного користувача*;

47,1% респондентів зазначили, що можуть оцінити достовірність інформації, використовуючи ряд критеріїв, що відповідає *рівню професійного користувача*.

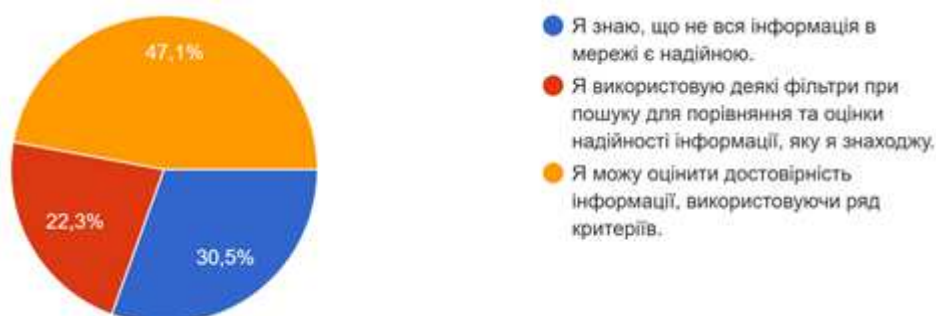

Рис.13. «Інформація і цифрова грамотність»

На питання щодо **вміння зберігати знайдену інформації** (Рис. 14)

23,7% респондентів зазначили, що можуть зберігати файли або контент і отримувати їх після збереження, що відповідає *базовому рівню користувача*;

28% респондентів зазначили, що класифікують інформацію методично, використовуючи папки; створюють резервні копії інформації або файлів, які зберігають, що відповідає *рівню незалежного користувача*;

48,3% респондентів зазначили, що можуть зберігати інформацію, знайдену в Інтернеті, у різних форматах; можуть користуватися послугами зберігання інформації в хмарі, що відповідає *рівню професійного користувача*.

Рис.14. «Інформація і цифрова грамотність»

У сфері **«Комунікація та співробітництво»** на питання щодо **вміння спілкуватись, використовуючи різні засоби комунікації** (Рис.15)

21,8% респондентів зазначили, що можуть спілкуватися з іншими користувачами за допомогою Skype або чату - з використанням основних функцій (наприклад, голосові повідомлення, SMS, обмін текстом), що відповідає *базовому рівню користувача*;

11,5% респондентів зазначили, що можуть скористатися розширеними функціями кількох засобів комунікації (наприклад, за допомогою Skype і файлів обміну), що відповідає *рівню незалежного користувача*;

66,7% респондентів зазначили, що активно використовують широкий спектр засобів комунікації (електронна пошта, чат, SMS, обмін миттєвими повідомленнями, блоги, мікро-блоги, соціальні мережі) для онлайн-спілкування, що відповідає *рівню професійного користувача*.

Рис.15. «Комунікація та співробітництво»

На питання щодо **вміння створювати та керувати контентом за допомогою інструментів для співпраці** (Рис.16)

27,1% респондентів зазначили, що можуть обмінюватися файлами та контентом, використовуючи прості інструменти, що відповідає базовому рівню користувача;

50,1% респондентів зазначили, що можуть використовувати інструменти для співпраці та поширювати, наприклад, спільні документи / файли, створені іншими людьми, що відповідає рівню незалежного користувача;

22,8% респондентів зазначили, що можуть створювати та керувати контентом за допомогою інструментів для співпраці (наприклад, системи керування проєктами, електронні таблиці в Інтернеті), що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.16. «Комунікація та співробітництво»

На питання щодо **вміння користуватися онлайн-послугами** (Рис.17)

22,1% респондентів зазначили, що можуть користуватися онлайн-послугами (наприклад, електронні банки, електронні уряди, електронні лікарні тощо), що відповідає базовому рівню користувача;

44% респондентів зазначили, що використовують функції онлайн-послуг (наприклад, публічні послуги, електронні банки, інтернет-магазини тощо), що відповідає *рівню незалежного користувача*;
 34% респондентів зазначили, що беруть активну участь в онлайн-просторах і використовують кілька онлайн-послуг (наприклад, публічні послуги, електронні банки, інтернет-магазин тощо), що відповідає *рівню професійного користувача*.

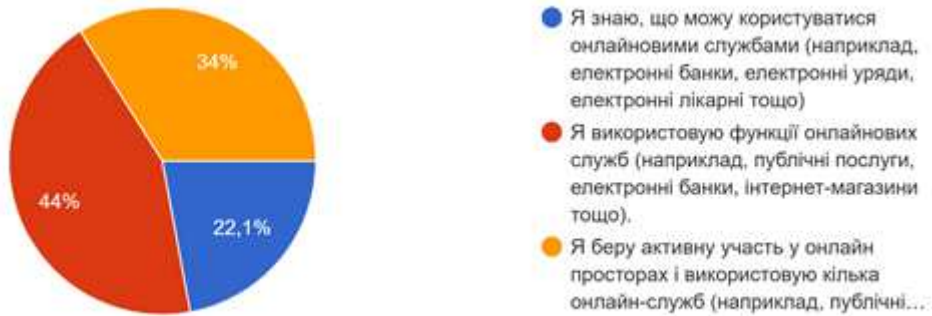

Рис.17. «Комунікація та співробітництво»

На питання щодо **наявних знань і вміння користуватися онлайн-інструментами для співпраці** (Рис.18).

30,3% респондентів зазначили, що їм відомі сайти соціальних мереж та інструменти онлайн-співпраці, що відповідає *базовому рівню користувача*;

23% респондентів зазначили, що передають знання іншим користувачам в Інтернеті (наприклад, за допомогою інструментів соціальних мереж або в онлайн-спільнотах), що відповідає *рівню незалежного користувача*;

46,7% респондентів зазначили, що можуть використовувати додаткові функції засобів комунікації (наприклад, відеоконференції, обмін даними, спільний доступ), що відповідає *рівню професійного користувача*.

Рис.18. «Комунікація та співробітництво»

У сфері «Створення цифрового контенту» на питання щодо **вміння створювати мультимедійний контент у різних форматах, використовуючи різноманітні цифрові інструменти та середовища** (Рис.19)

55,6% респондентів зазначили, що можуть створювати простий цифровий контент (наприклад, текст, таблиці, зображення, аудіофайли) принаймні в одному форматі, використовуючи цифрові інструменти, що відповідає *базовому рівню користувача*;

38,1% респондентів зазначили, що можуть створювати складний цифровий контент у різних форматах (наприклад, текст, таблиці, зображення, аудіофайли) та використовувати інструменти для створення веб-сторінок або блогів, що відповідає *рівню незалежного користувача*;

6,3% респондентів зазначили, що можуть виробляти складний мультимедійний контент у різних форматах, використовуючи різноманітні цифрові інструменти та середовища, можуть створити веб-сайт, використовуючи мову програмування, що відповідає *рівню професійного користувача*.

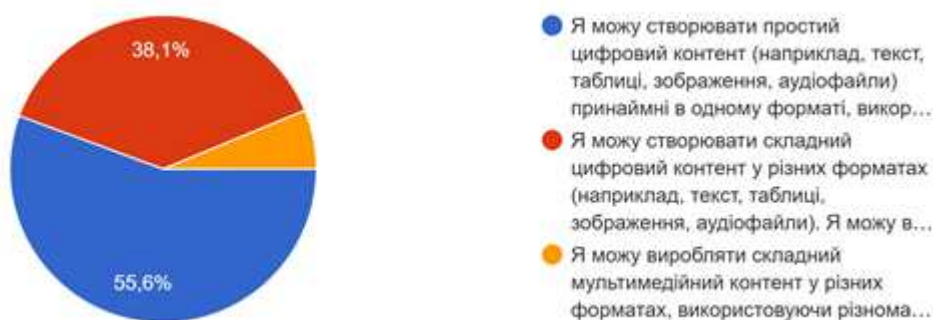

Рис.19. «Створення цифрового контенту»

На питання щодо **вміння використовувати функції форматування контенту та різних інструментів** (Рис.20)

27,6% респондентів зазначили, що можуть зробити основне редагування контенту, створеного іншими користувачами (наприклад, додати та видалити), що відповідає *базовому рівню користувача*;

63,4% респондентів зазначили, що можуть застосувати базове форматування (наприклад, вставити посилання, діаграми, таблиці) до контенту, що створили самі чи інші користувачі, що відповідає *рівню незалежного користувача*;

8,8% респондентів зазначили, що можуть використовувати функції розширеного форматування різних інструментів (наприклад, злиття електронної пошти, об'єднання документів різних форматів, використання розширених формул, макросів), що відповідає *рівню професійного користувача*.

Рис.20. «Створення цифрового контенту»

На питання щодо **знань стосовно правил використання контенту відповідно до захисту авторських прав**(Рис. 21)

44,7% респондентів зазначили, що знають про те, що контент може захищатись авторським правом, що відповідає *базовому рівню користувача*;

42,9% респондентів зазначили, що знають як посилатися та використовувати контент, на який поширюється авторське право, що відповідає *рівню незалежного користувача*;

12,4% респондентів зазначили, що знають як і коли необхідно застосовувати ліцензії та авторські права, що відповідає *рівню професійного користувача*.

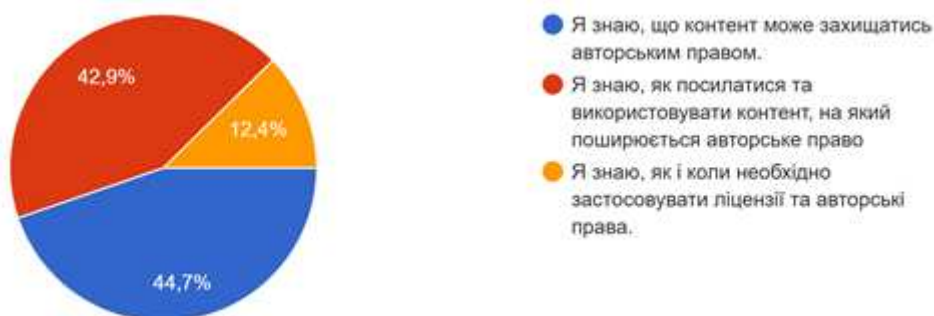

Рис.21. «Створення цифрового контенту»

На питання щодо наявності **навичок програмування**(Рис. 22) 67,7% респондентів зазначили, що можуть змінювати прості функції програмного забезпечення, змінюючи параметри за замовчуванням, що відповідає *базовому рівню користувача*;

25,3% респондентів зазначили, що знають основи - принципи однієї мови програмування, що відповідає *рівню незалежного користувача*; 7% респондентів зазначили, що можуть використовувати кілька мов програмування. Я знаю як проектувати, створювати і змінювати бази даних за допомогою комп'ютерного інструменту, що відповідає *рівню професійного користувача*.

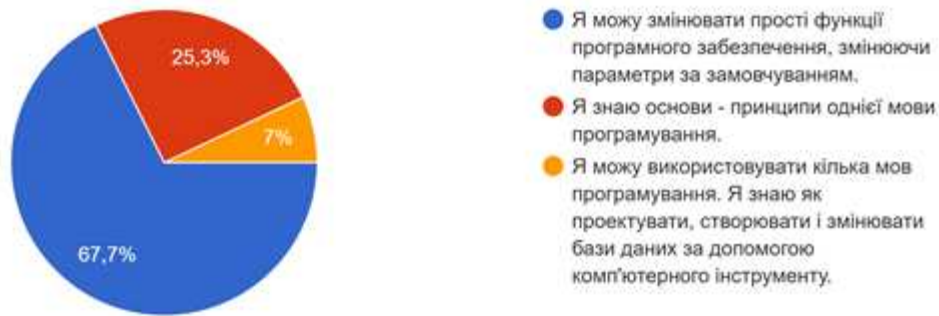

Рис.22. «Створення цифрового контенту»

У сфері «**Безпека**» на питання щодо **вміння забезпечити захист системи пристроїв і програм** (Рис.23)

54,7% респондентів зазначили, що можуть виконати основні кроки для захисту своїх пристроїв (наприклад, використання антивірусів і паролів), що відповідає *базовому рівню користувача*;

32,5% респондентів зазначили, що можуть встановити програми безпеки на пристроях, що використовують для доступу до Інтернету (наприклад, антивірус, firewall), що відповідає *рівню незалежного користувача*;

12,8% респондентів зазначили, що часто перевіряють конфігурацію безпеки та системи пристроїв та / або програм, якими регулярно користуються, щоб отримати доступ до Інтернету, що відповідає *рівню професійного користувача*.

Рис.23. «Безпека»

На питання щодо **вміння захистити персональну інформацію на своїх цифрових пристроях** (Рис.24)

47,3% респондентів зазначили, що знають про те, що облікові дані (ім'я користувача та пароль) можуть бути вкрадені й вони не повинні розкривати особисту інформацію в Інтернеті, що відповідає *базовому рівню користувача*;

34,9% респондентів зазначили, що використовують різні паролі для доступу до обладнання, пристроїв і цифрових послуг, періодично змінюючи їх, що відповідає *рівню незалежного користувача*;

17,9% респондентів зазначили, що знають, як реагувати, якщо комп'ютер заражений вірусом, можуть налаштувати або змінити антивірус і налаштувати безпеку своїх цифрових пристроїв, що відповідає *рівню професійного користувача*.

Рис.24. «Безпека»

На питання щодо **вміння використовувати ІКТ безпечно для власного здоров'я** (Рис.25)

22,1% респондентів зазначили, що знають про те, що використання цифрових технологій занадто впливає на їх здоров'я, що відповідає *базовому рівню користувача*;

34% респондентів зазначили, що розуміють ризики для здоров'я, пов'язані з використанням цифрових технологій (наприклад, ризик залежності), що відповідає *рівню незалежного користувача*;

43,9% респондентів зазначили, що можуть використовувати ІКТ таким чином, щоб уникнути проблем зі здоров'ям (фізичних і психологічних), що відповідає *рівню професійного користувача*.

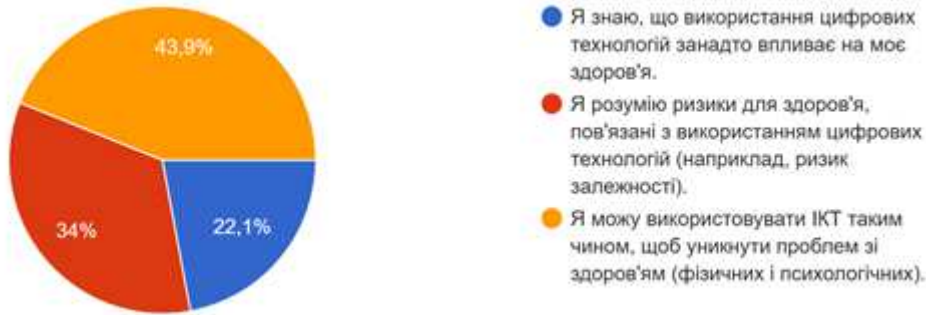

Рис.25. «Безпека»

На питання щодо **знань стосовно впливу цифрових технологій на повсякденне життя та навколишнє середовище** (Рис.26)

12,5% респондентів зазначили, що вживають основні заходи для економії енергії, що відповідає *базовому рівню користувача*;
 44% респондентів зазначили, що розуміють позитивний і негативний вплив технології на навколишнє середовище, що відповідає *рівню незалежного користувача*;
 43,5% респондентів зазначили, що мають поінформований погляд на вплив цифрових технологій на повсякденне життя та навколишнє середовище, що відповідає *рівню професійного користувача*.

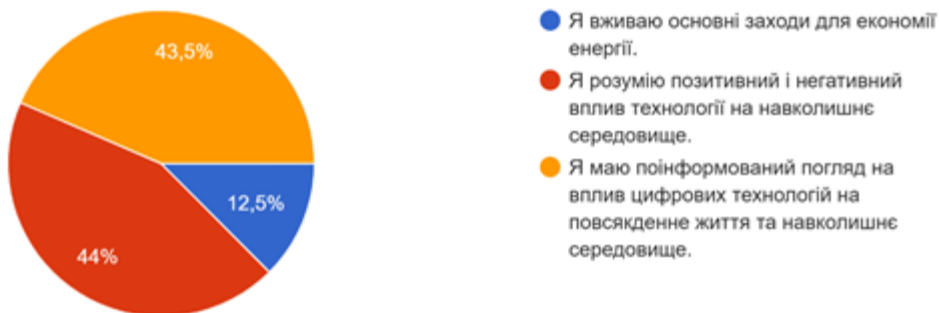

Рис.26. «Безпека»

У сфері **«Вирішення проблем»** на питання щодо **вміння вирішувати проблеми, що виникають при використанні цифрових технологій** (Рис.27)

56,5% респондентів зазначили, що знаходять підтримку, коли виникає технічна проблема або коли використовується нова програма, що відповідає *базовому рівню користувача*;
 37,3% респондентів зазначили, що можуть вирішити більшість проблем, що найбільш часто виникають при використанні цифрових технологій, що відповідає *рівню незалежного користувача*;
 6,2% респондентів зазначили, що можуть вирішити практично всі проблеми, що виникають при використанні цифрових технологій, що відповідає *рівню професійного користувача*.

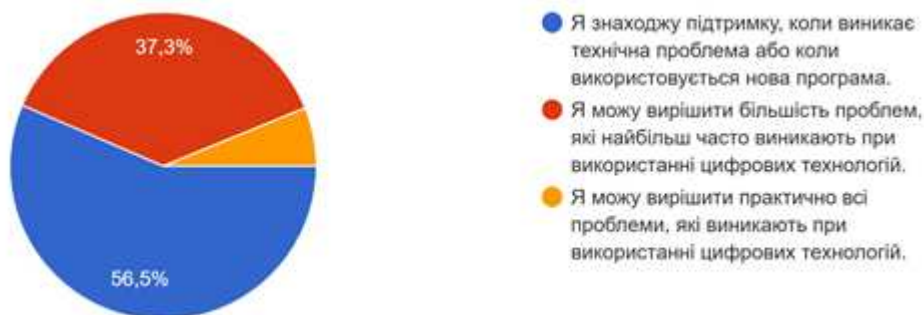

Рис.27. «Вирішення проблем»

На питання щодо **вміння вибрати та використати відповідний цифровий інструмент або сервіс для вирішення нетехнічних проблем** (Рис.28)

42,6% респондентів знають про те, що цифрові інструменти можуть допомогти у вирішенні проблем, що відповідає *базовому рівню користувача*;

36,9% респондентів зазначили, що можуть використовувати цифрові технології для вирішення нетехнічних проблем, що відповідає *рівню незалежного користувача*;

20,6% респондентів зазначили, що часто можуть вибрати правильний інструмент, пристрій, додаток, програмне забезпечення або сервіс для вирішення нетехнічних проблем, що відповідає *рівню професійного користувача*.

Рис.28. «Вирішення проблем»

На питання щодо **вміння вибрати та використати відповідний цифровий інструмент для вирішення технологічних проблем** (Рис.29)

54,7% респондентів зазначили, що можуть використовувати знайомі інструменти для вирішення технологічної проблеми, що відповідає *базовому рівню користувача*;

38,6% респондентів зазначили, що можуть вирішити технологічні проблеми, вивчивши налаштування програм або інструментів, що відповідає *рівню незалежного користувача*;

6,7% респондентів зазначили, що знають про нові технологічні розробки та розуміють як працюють нові інструменти, що відповідає *рівню професійного користувача*.

Рис.29. «Вирішення проблем»

На питання щодо **усвідомлення потреби в оновленні навичок у галузі цифрових технологій** (Рис.30)

36,6% респондентів зазначили, що усвідомлюють потребу регулярно оновлювати свої навички в галузі цифрових технологій, що відповідає *базовому рівню користувача*;

47,5% респондентів зазначили, що регулярно оновлюють свої навички в галузі цифрових технологій, знають свої обмеження і намагаються заповнити прогалини, що відповідає *рівню незалежного користувача*;

15,9% респондентів зазначили, що часто оновлюють свої навички в галузі цифрових технологій, щоб зменшити свої обмеження і збільшити знання у цій галузі, що відповідає *рівню професійного користувача*.

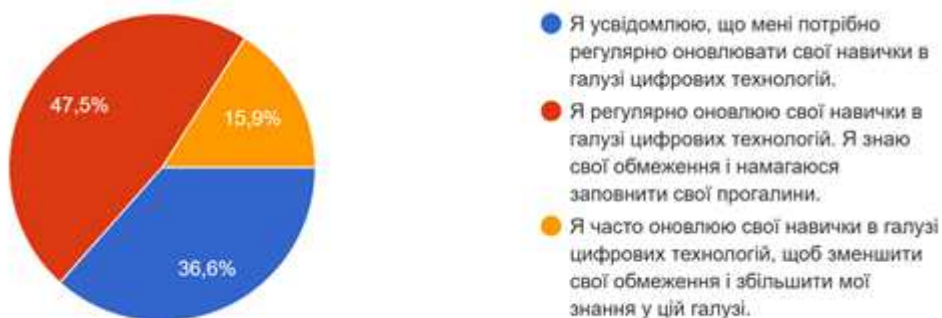

Рис.30. «Вирішення проблем»

Висновки щодо самооцінювання педагогів за розділом «Цифрова компетентність вчителя»:

1. Позитивна тенденція спостерігається у сфері **«Інформація та цифрова грамотність»**. Переважна більшість педагогічних співробітників **вміє шукати інформацію** на рівні незалежного (44,6%) та професійного (21,5%) користувача; **оцінити**

- достовірність інформації** на рівні професійного (47,1%) та незалежного (22,3%) користувача; **зберігати знайдену інформацію** на рівні професійного (48,3%) та незалежного (28%) користувача. Приблизно 29% респондентів мають рівень базового користувача і потребують підвищення кваліфікації.
2. У сфері **«Комунікація та співробітництво»** педагогічні працівники також мають високі рівні. Переважна більшість респондентів **вміє спілкуватись, використовуючи різні засоби комунікації** на рівні професійного (66,7%) та незалежного (11,5%) користувача; **створювати та керувати контентом** на рівні незалежного (50,1%) та професійного (22,8%) користувача; **користуватись онлайн-послугами** на рівні незалежного (44%) та професійного (34%) користувача; **знають і вміють користуватись онлайн-інструментами для співпраці** на рівні професійного (46,7%) і незалежного (23%) користувача. Приблизно 25% респондентів мають рівень базового користувача і потребують підвищення кваліфікації.
3. У сфері **«Створення цифрового контенту»** ситуація з наявними рівнями цифрової компетентності педагогічних працівників змінюється. Переважна більшість респондентів **вміє створювати мультимедійний контент** у різних форматах, використовуючи різноманітні цифрові інструменти та середовища на рівні базового (55,6%) та незалежного (38,1%) користувача; **використовувати функції форматування контенту** та різних інструментів на рівні незалежного (63,4%) та базового (27,6%) користувача; знають правила використання контенту відповідно до **захисту авторських прав** на рівні базового (44,7%) та незалежного (42,9%) користувача; мають **навички програмування** на рівні базового (67,7%) та незалежного (25,3%) користувача. Рівень професійного користувача у середньому мають лише 8% респондентів. Саме у цій сфері виникають проблеми, що впливають на формування культури академічної доброчесності у суспільстві.
4. У сфері **«Безпека»** питання стосувались двох напрямків (забезпечення безпеки своїх цифрових пристроїв і безпека, пов'язана з власним здоров'ям і навколишнім середовищем) і кожен з них має різні показники щодо рівнів цифрової компетентності педагогічних працівників. Перший напрямок передбачав наявність вміння **забезпечити захист системи пристроїв і програм** (базовий рівень – 54,7%, незалежний рівень – 32,55) та **захистити персональну інформацію на своїх цифрових**

пристроях(базовий рівень –47,3%, незалежний рівень – 34,9). Другий напрям передбачав наявність вміння **використовувати ІКТ безпечно для власного здоров'я** (професійний рівень – 43,9%, незалежний рівень - 34%) та знання стосовно **впливу цифрових технологій на повсякденне життя та навколишнє середовище**(незалежний рівень – 44%, професійний рівень – 43,5%).Рівень професійного користувача щодо забезпечення безпеки своїх цифрових пристроїв і персональних даних у середньому мають 15% респондентів, тому саме цьому питанню варто приділити більше уваги.

5. У сфері **«Вирішення проблем»** професійний рівень користувача у середньому мають 12% респондентів, що свідчить про певні прогалини у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, що потребують доопрацювання. **Половина респондентів мають базовий рівень користувача** у цій сфері, про свідчать такі дані: **вміння вирішувати проблеми, що виникають при використанні цифрових технологій**(базовий рівень – 56,5%, незалежний рівень – 37, 3%); **вміння вибрати та використати відповідний цифровий інструмент або сервіс для вирішення нетехнічних проблем** (базовий рівень – – 42,6, незалежний рівень – 36,9); **вміння вибрати та використати відповідний цифровий інструмент для вирішення технологічних проблем** (базовий рівень – – 54,7, незалежний рівень – 38,6); **усвідомлення потреби в оновленні навичок у галузі цифрових технологій** (незалежний рівень – 47,5, базовий рівень – – 47,5).

ВИСНОВКИ

Представлено результати онлайн-опитування «Готовність та потреби вчителів щодо використання ІКТ в умовах карантину: 2021», що базуються на відповідях респондентів. Респонденти, що відповідали на запитання анкети, вчителі ЗЗСО, керівники шкіл, методисти, практичні психологи, соціальні педагоги, керівники гуртків, асистенти вчителя та ін., представляли заклади різних типів власності (комунальні та приватні), різні вікові групи, стаж фахової діяльності, тип населеного пункту (місто, село, селище міського типу) та різні області України (**1463 особи**). Серед респондентів переважна кількість опитаних – вчителі **початкових класів, інформатики, математики, української мови та літератури та адміністратори шкіл**. Це засвідчує про їх більшу активність у проведенні дистанційного навчання та залученість до реформи НУШ.

Опитування мало на меті виявити готовність та ставлення освітян/вчителів до організації дистанційного та змішаного навчання у ЗЗСО в Україні, виявити їхню думку щодо найбільш ефективних цифрових інструментів та визначення проблем у здійсненні дистанційного навчання. Один з блоків анкети було присвячено самооцінюванню респондентів щодо їхнього рівня цифрової компетентності.

У зв'язку з введенням карантинних заходів протягом 2020/2021 н.р. перед українською системою освіти нагально постали питання організації дистанційного та змішаного навчання у закладах освіти, що передбачає залучення до цього процесу всіх зацікавлених сторін: вчителів, керівників закладів освіти, учнів, батьків та широкої громадськості, представників бізнесу, державних та місцевих органів влади. Проблема створення умов та забезпечення організації дистанційного навчання школярів постала як в Україні, так і у всьому світі при запровадженні карантинних заходів у зв'язку з поширенням COVID-19. Уряди різних країн розробили стратегії, що торкаються питань цифровізації освіти, необхідної підготовки вчителів, залучення всіх зацікавлених сторін до цього процесу.

Особлива увага до питання організації дистанційного навчання учнів у школах України має бути привернена з огляду на територіальну адміністративну реформу, що відбулась у державі, і яка вплинула на розподіл повноважень та відповідальність місцевих органів влади за функціонування та забезпечення якісної освіти. Зокрема, об'єднані

територіальні громади повинні забезпечити належні умови для організації навчання дітей.

Ключовими гравцями у питанні здійснення дистанційного навчання є вчителі. Саме тому основна увага держави має бути спрямована на всебічне сприяння вчителям у цьому процесі. Не всі вчителі знаходяться у рівних умовах в питаннях організації та здійснення дистанційного навчання, про що свідчать результати проведеного опитування. Попри існуючі значні напрацювання на теренах запровадження ІКТ у освітній процес, широкий спектр наукових розробок та методичних вказівок щодо того, як саме має здійснюватись процес використання цифрових засобів у процесі навчання, питання підняття спроможності та підтримки готовності вчителів до використання ІКТ все ще залишається недостатньо вирішеним.

Серед респондентів, що відповідали на запитання онлайн-анкети існує думка, що впровадження ІКТ та використання цифрових засобів в системі загальної середньої освіти відбувається не достатньо ефективно. До основних проблем респонденти відносять: **неналежний доступ до цифрових пристроїв, слабке забезпечення високошвидкісним інтернет-зв'язком, неналежне управління доступом до ІТ-інфраструктури з боку закладів освіти.**

Респондентів опитали, як саме відбувається організація дистанційного навчання на практиці. Було визначено, що переважно вчителі використовують значний спектр цифрових інструментів та онлайн-ресурсів для проведення уроків, серед яких переважно Viber (83%) та Zoom (58,7%). Також близько 59% педагогів активно звертаються до сайту власного навчального закладу, щоб дізнатись про новини та кроки для здійснення дистанційних заходів. Щодо освітніх онлайн-ресурсів, найбільш популярними для респондентів є: На Урок – 74,4%; авторські уроки на каналі YouTube – 75,8%; Всеосвіта – 64,6%; Всеукраїнська школа онлайн – 38,7%; EdEra - 33,3%; Матеріали блогів вчителів – 28,4%; Відкриті онлайн-уроки – 27,2%; Learning.ua – 24,7%; Prometheus - 19,85%. Переважна більшість респондентів використовують, в першу чергу, саме ті онлайн інструменти, якими вони впевнено користувались до запровадження карантину, наприклад, Viber та сайт навчального закладу, що було відзначено також під час дослідження, здійсненого ІІТЗН НАПН України у березні-квітні 2020 року.

Якщо порівняти **результати двох опитувань** (2020р. та 2021р.) щодо використання цифрових інструментів для організації дистанційного навчання, можна побачити (Табл. 1), що:

- найбільш популярним інструментом у вчителів залишається Viber (83%) і сайт навчального закладу (58,7%);
- збільшилась кількість користувачів Zoom (+30,2%), Padlet (+18,2), JitsiMeet (+8,8%); CiscoWebex (+3,3%); Edmodo (+3,2%);
- стали менше використовувати Google Apps for Education (30,4%), Skype (- 23,7%), Telegram (-7,1%);
- приблизно на однаковому рівні продовжують використовувати МійКлас (+2,2%); Microsoft Teams (-0,7%); Електронний щоденник (+1,4%); ClassDojo (+1,6%);
- почали використовуватись нові інструменти, такі як Flipped Classroom (+4%), Tik-Tok (+4%), Twitter (+4%).

Якщо порівняти дані двох опитувальників (2020р. та 2021 р.) щодо використання онлайн-ресурсів для організації дистанційного навчання, можна побачити (Табл. 2), що:

- найбільш популярним інструментом у вчителів залишається Авторські уроки на каналі YouTube (75,8%);
- збільшилась кількість користувачів Всеосвіта (+62,6%); На Урок (+31,7%); Матеріали блогів вчителів (+26,4%); Відкриті онлайн-уроки (+25,2%);
- стали менше використовувати онлайн курси МОН з підготовки до ЗНО (-27,3%); Відео уроки на ТРК «Київ»(-17,5%); Prometheus (-12,7%); Цифрова освіта «Дія» (-10,2%); EdEra (-9%); Відео уроки на місцевих телеканалах (-6,5%);
- приблизно на однаковому рівні продовжують використовувати Classtime (+1,5%);
- почали використовуватись нові онлайн-ресурси, такі як Всеукраїнська школа онлайн (+38,7%), Learning.ua (+24,7%); Kahoot (+8,1%).

Виявлені під час опитування 2021 р. проблеми, було **згруповано у 10 напрямів:**

- недостатнє матеріально-технічне забезпечення учнів;
- відсутність якісного інтернету;
- брак часу через збільшення навантаження для вчителя;
- недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення закладів освіти;
- низький рівень самоорганізованості та мотивації учнів;
- відсутність підтримки з боку батьків;
- недостатній рівень цифрової компетентності вчителів;
- труднощі з дистанційним навчанням учнів початкової школи;

- психологічні труднощі під час дистанційного навчання;
- зниження рівня якості надання освітніх послуг.

Порівняння основних проблем і викликів, з якими зіткнулись педагогічні працівники під час організації та впровадження дистанційного навчання у 2020 р. та 2021 р. (Табл.3) свідчить про те, що:

- ✓ частина проблем, про які зазначали педагогічні працівники в 2020 р., була успішно вирішена, зокрема: відсутність конкретних інструкцій щодо організації дистанційного навчання від адміністрації ЗЗСО та МОН; недостатність досвіду у вчителів з організації дистанційного навчання; недостатність мотивації вчителів щодо здійснення дистанційного навчання;
- ✓ проблеми, що існують вже майже рік і залишились без вирішення це: недостатнє матеріально-технічне забезпечення учнів; відсутність якісного інтернету; брак часу через збільшення навантаження для вчителя; недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення закладів освіти; низький рівень самоорганізованості та мотивації учнів; недостатній рівень цифрової компетентності вчителів;
- ✓ з'явилися нові проблеми, пов'язані з труднощами дистанційного навчання учнів початкової школи; психологічні проблеми у всіх учасників освітнього процесу; зниження рівня якості надання освітніх послуг; відсутність підтримки з боку батьків.

При цьому респонденти привертати особливу увагу **до відсутності в учнів вдома персональних комп'ютерів, відсутності стабільного швидкісного інтернету, відсутності єдиної платформи з розробленими уроками та системи вправ та оціночних робіт, емоційне напруження та збільшення навантаження на вчителів та учнів, що пов'язано з проведенням значного періоду часу перед екраном комп'ютера, як для підготовки до уроків, так і для виконання завдань, неадаптованість тем НУШ до дистанційного навчання, неякісне програмне забезпечення на ноутбуках державного забезпечення, супротив з боку батьків, негативне ставлення батьків до дистанційного навчання тощо.**

Позитивним є те, що вчителі почали опановувати нові онлайн інструменти та шукати зручні для себе та учнів навчальні платформи, що дозволять забезпечити дистанційне навчання, **висловлюють готовність до підвищення фахового рівня** з питань використання ІКТ, більш активно беруть участь у вчительських онлайн-спільнотах.

Самооцінювання респондентів щодо їхньої цифрової грамотності та компетентності, що було також частиною опитування, засвідчило, що більшість педагогів **вміє шукати інформацію** на рівні незалежного

(44,6%) та професійного (21,5%) користувача; оцінити її достовірність на рівні професійного (47,1%) та незалежного (22,3%) користувача; зберігати знайдену інформацію.

У сфері «Комунікація та співробітництво» більшість респондентів вміє спілкуватись, використовуючи різні засоби комунікації на рівні професійного (66,7%) та незалежного (11,5%) користувача; створювати та керувати контентом на рівні незалежного (50,1%) та професійного (22,8%) користувача; користуватись онлайн-послугами на рівні незалежного (44%) та професійного (34%) користувача; знають і вміють користуватись онлайн-інструментами для співпраці на рівні професійного (46,7%) і незалежного (23%) користувача. Близько 25% респондентів мають рівень базового користувача і потребують підвищення кваліфікації.

Переважає більшість респондентів вміє створювати мультимедійний контент у різних форматах, використовуючи різноманітні цифрові інструменти та середовища на рівні базового (55,6%) та незалежного (38,1%) користувача.

У сфері «Вирішення проблем» професійний рівень користувача у середньому мають 12% респондентів, що свідчить про прогалини у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, що потребують доопрацювання. Половина респондентів мають базовий рівень користувача у цій сфері, про свідчать такі дані: вміння вирішувати проблеми, що виникають при використанні цифрових технологій (базовий рівень – 56,5%, незалежний рівень – 37, 3%); вміння вибрати та використати відповідний цифровий інструмент або сервіс для вирішення нетехнічних проблем (базовий рівень – 42,6, незалежний рівень – 36,9); вміння вибрати та використати відповідний цифровий інструмент для вирішення технологічних проблем (базовий рівень – 54,7, незалежний рівень – 38,6); усвідомлення потреби в оновленні навичок у галузі цифрових технологій (незалежний рівень – 47,5, базовий рівень – 47,5).

Проведене опитування дозволило вперше в Україні використати інструмент самооцінювання цифрової компетентності вчителів на основі Рамки цифрової компетентності для громадян (DigComp 2.0 та 2.1) та Рамки цифрової компетентності для освітян (DigCompEdu).

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Отримані результати опитування освітян дають змогу зробити висновок, що сьогодні питання організації дистанційного та змішаного навчання залишається недостатньо вирішеним. Основними рушіями цього процесу є вчителі, що безпосередньо організують таке навчання. Важливим є питання створення умов для педагогів, а також для учнів, щоб забезпечити належний рівень дистанційного навчання, особливо у період карантину.

Саме тому, вважаємо доцільним наголосити на тих пропозиціях, які були викладені у результаті проведення опитування у березні-квітні 2020 р., а також додати й ті, що виокремились у результаті опитування цього року (2021).

Отримані результати, на наш погляд, можуть бути використані такими сторонами:

- **урядовими установами, Міністерством освіти і науки України, управліннями освіти на різних рівнях (для розроблення планів дій, програм, проведення заходів, що спрямовані на підтримку вчителів в умовах карантину);** Важливу роль у процесі забезпечення освітнього процесу відіграє **Міністерство цифрової трансформації**, що покликане забезпечувати та контролювати процес оснащення закладів освіти цифровими засобами для організації навчання. Має бути укладена **дорожня карта** щодо цифровізації закладів освіти, що забезпечить створення планів дій для областей України та об'єднаних громад з цього питання. Крім того, має бути проведена актуальний аналіз поточного стану оснащення шкіл та особисто вчителів з огляду на здійснення дистанційного навчання для учнів. **Міністерство соціальної політики** має проаналізувати спроможність малозабезпечених сімей у можливостях забезпечення дітей шкільного віку доступом до інтернету та до цифрових засобів для навчання, а також сприяти ініціативам громадськості зі збору комп'ютерного обладнання, яке було у використанні та може бути використаним у школах та сім'ях;
- **зкладами загальної середньої освіти та іншими освітніми установами (для побудови каналів комунікації, онлайн підтримки та інформування колективів щодо планів роботи, наявних технічних та програмних засобів, можливостей для учнів та батьків в умовах конкретного регіону та закладу освіти, швидкого реагування на потреби вчителів та учнів, підтримки вчительських інновацій);**

- **зкладами післядипломної педагогічної освіти** та іншими установами, що здійснюють підвищення кваліфікації вчителів (для запровадження та методичного супроводу онлайн заходів з підвищення кваліфікації вчителів, зокрема щодо використання ІКТ та проведення дистанційного навчання, інформування про нові онлайн можливості для вчителів, консультування їх щодо здійснення дистанційного навчання), створення «гарячих ліній» для консультування вчителів з питань використання ІКТ та вирішення проблем у цій сфері тому, що у штатному розкладі ЗЗСР немає посади з надання технічної підтримки дистанційного навчання;
- **науково-дослідними установами**, зокрема в системі НАПН України (для розроблення інструментів та методик підтримки онлайн навчання з різних предметних галузей, виявлення прогалин та пропонування інноваційних, ефективних науково обґрунтованих онлайн засобів, та науково-методичного супроводу, що забезпечать вчителів і систему підвищення кваліфікації новітніми розробками); важливим є створення нових цифрових платформ з доступними онлайн-ресурсами для вчителів всіх предметів та покроковими інструкціями їх використання;
- **іншими зацікавленими сторонами**, зокрема організаціями громадянського суспільства (для підтримки онлайн навчання в умовах карантину, моніторингу та оцінювання рівня доступу до освітніх послуг та процесу дотримання прав учнів на освіту в умовах карантину та обмежень, що спричинені цим). Залучення **освітнього Омбудсмена** до питань дотримання права учнів на якісну освіту та належних умов праці вчителів, проведення консультацій з цим представництвом та розроблення планів моніторингу дотримання таких прав;
- **органам влади** розробити та запровадити державні програми грантової підтримки громадських ініціатив подолання викликів, що постали перед вчителями у запровадженні дистанційного навчання.

Отже, вказані вище установи та зацікавлені сторони мають звернути увагу на наступні рекомендації:

- розробити **формат та плани** регулярного спілкування з вчителями для вирішення проблем та швидкого реагування на потреби вчителів, щодо надання підтримки щодо вдосконалення та оновлення методик онлайн навчання з учнями;

- створити умови для **забезпечення педагогів доступом до Інтернету** та комп'ютерного обладнання для здійснення дистанційного навчання;
- розробити **чіткі інструкції** для всіх категорій вчителів, практичних психологів, соціальних педагогів, асистентів вчителів, керівників шкіл щодо використання онлайн засобів для проведення дистанційного навчання та налагодження каналів комунікації з закладами освіти та суб'єктами педагогічної дії;
- **внести зміни до штатного розкладу** шкільного персоналу з метою введення ставки **спеціаліста з використання ІКТ** для технічного супроводу для забезпечення дистанційного та змішаного навчання;
- створити та впровадити у кожному регіоні **термінові короткотривалі курси з питань використання онлайн інструментів** для здійснення дистанційного навчання (на базі закладів ППО та інших установ, що проводять підвищення кваліфікації вчителів) та з питань **розвитку цифрової компетентності** відповідно до Рамки цифрової компетентності для вчителів (DigCompEdu). **Найбільш ефективними** формами професійного розвитку педагогічні працівники вказали **вебінари, онлайн курси та майстер класи, онлайн конференції, онлайн семінари та проекти;**
- **розширити спектр теле- та радіо- уроків** для учнів на регіональних каналах ЗМІ;
- запровадити систему **консультування вчителів онлайн в умовах карантину** з питань використання ІКТ та проведення дистанційного навчання у кожному закладі ППО. Таке консультування потрібно організувати й **для батьків** на рівні ЗЗСО.
- розширити **можливості обміну досвідом** між вчителями щодо здійснення онлайн навчання (на базі закладів ППО, професійних спільнот, ЗЗСО);
- розробити **пам'ятки для учнів та батьків щодо безпечного використання екранного часу** та онлайн інструментів задля захисту від онлайн загроз та збереження здоров'я учнів;
- розробити та **впроваджувати інноваційні онлайн методики** для навчання учнів, що доводять свою практичність та ефективність в умовах карантину. Такі розробки мають бути науково обґрунтованими;
- **запропонувати інноваційні технологічні рішення** для здійснення дистанційного навчання вчителями. При цьому варто залучати приватний сектор та сферу бізнесу;

- здійснювати **постійний онлайн моніторинг проблем і потреб вчителів** щодо здійснення дистанційного навчання та підвищення кваліфікації з цього питання з метою швидкого на них реагування в умовах карантину;
- запровадити широку **інформаційну компанію** з питань підтримки шкіл, вчителів та учнів **у здійсненні дистанційного навчання та подолання цифрового розриву**;
- **підтримати громадські ініціативи**, що спрямовані на подолання викликів, що постали перед школами та вчителями у організації дистанційного навчання;
- **запровадити інструмент самооцінювання** цифрової компетентності вчителів на основі Рамки цифрової компетентності для громадян (DigComp 2.0 та 2.1) та Рамки цифрової компетентності для освітян (DigCompEdu), що дозволить створити відповідні програми для підвищення кваліфікації вчителів.

Викладені рекомендації є баченням авторів, що базується на опитуванні громадської думки педагогічної громадськості. Автори вбачають важливим продовження подібних досліджень, результати яких можуть бути корисними для прийняття управлінських рішень на різних рівнях.

Аналітичні матеріали опрацьовано й підготовлено в рамках НДР «Розвиток інформаційно-цифрового навчального середовища української школи» (реєстраційний №0120U100193), що здійснюється в ІІТЗН НАПН України. (Укладачі збірника - Іванюк І.В., к.п.н., Овчарук О.В., к.п.н, с.н.с.).

Використана література:

1. Іванюк І. В., Овчарук О. В. Результати онлайн опитування «Потреби учителів у підвищенні фахового рівня з питань використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2020. Том 2. №1. DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-7-1>.
2. Онлайн-анкета «Готовність та потреби вчителів щодо використання ІКТ в умовах карантину. URL : https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScPTThegmyRLU0sSWb_XpzCzMZxFfdgacV-gVPzuVOEWh9X3yw/closedform. Дата звернення 19.03.2021.
3. Рекомендації щодо забезпечення якості дошкільної освіти України в умовах карантину. УІРО, 2021. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/02/08/rekomendatsiyi>

-shchodo-zabezpechennya-yakosti-doshkilnoyi-osvity-ukrayiny-v-umovakh-karantynu.pdf. - дата звернення 18.03.2021

4. A framework to guide an education response to the COVID-19 Pandemic of 2020. OECD. [Online]. Available: <http://surl.li/bwca>. Accessed on May. 11, 2020 (in English).
5. Abdulteeef M. Al Khateeb. Measuring Digital Competence and ICT Literacy: An Exploratory Study of In-Service English Language Teachers in the Context of Saudi Arabia. *International Education Studies*. Vol. 10, No. 12; 2017, p.38 – 51. DOI:10.5539/ies.v10n12p38
6. Combat COVID-19: Keep learning. Together we are on the move! Message from Director of UNESCO Education Institute for Information Technologies in Education. [Online]. Available: <https://iite.unesco.org/combatting-covid-19-together-we-are-on-the-move/> Accessed on May. 15, 2020 (in English).
7. COVID-19 Response. Council of Europe. [Online]. Available: <https://www.coe.int/en/web/education/covid-19> Accessed on May 11, 2020 (in English).
8. Denzin N. K., Lincoln Y. S. Introduction: The discipline and practice of qualitative research. *Handbook of qualitative research*. London: Sage. 2000.
9. Education responses to covid-19: Embracing digital learning and online collaboration. [Online]. Available: https://oecd.dam-broadcast.com/pm_7379_120_120544-8ksud7oaj2.pdf Accessed on May 11, 2020 (in English).
10. Ivaniuk I.V., Ovcharuk O.V. Results of an online survey of teachers' needs for raising the level of professionalism in digital and ICT use during quarantine. Analytical materials. (2020) Institute of Information Technologies and Learning Tools of the NAES of Ukraine. [Online]. Available: <https://lib.iitta.gov.ua/719908/> Accessed on May. 15, 2020 (in Ukrainian).
11. PISA 2018 results. [Online]. Available: <https://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-2018-results.htm> Accessed on May. 11, 2020 (in English).
12. Statement of Maria Fassari, Chair of the Steering Committee for Education Policy and Practice CDPPE. Council of Europe. [Online]. Available: <https://www.coe.int/en/web/education/statement-by-maria-fassari-chair-of-the-steering-> Accessed on April. 22, 2020 (in English).
13. Stephanie Carretero, RiinaVuorikari, Yves Punie. DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use.- Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017.– 48 p.

ПОДЯКА:

Висловлюємо щирю подяку за сприяння у проведенні онлайн-опитування освітян:

Бикову Валерію Юхимовичу – директору Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, доктору технічних наук, професору, академіку НАПН України.

Кононенку Юрію Григоровичу – начальнику головного управління загальної середньої та дошкільної освіти Директорату дошкільної та шкільної освіти МОН України.

Ляшенку Олександрю Івановичу – академіку-секретарю Відділення загальної середньої освіти НАПН України, доктору педагогічних наук, професору, академіку НАПН України.

Дубовик Олені Анатоліївні – заступниці директора ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України.

Ткаченко Лідії Іванівні – завідувачці Сектору науково-аналітичної обробки і поширення інформації НАПН України.

Обласним, районним відділам освіти за можливість поширення анкети серед вчителів ЗЗСО та зацікавлених осіб.

Керівникам закладів освіти та педагогічним працівникам, які взяли участь в опитуванні.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

РЕЗУЛЬТАТИ ОНЛАЙН-ОПИТУВАННЯ «ГОТОВНІСТЬ І ПОТРЕБИ ВЧИТЕЛІВ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ЗАСОБІВ ТА ІКТ В УМОВАХ КАРАНТИНУ : 2021»

Аналітичний звіт

Колектив авторів:

Іванюк І. В.,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу
компаративістики інформаційно-освітніх інновацій

Овчарук О. В.,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділом
компаративістики інформаційно-освітніх інновацій

ISBN 978-617-95182-0-1 (PDF)

Інститут інформаційних технологій і засобів навчання
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, вул. Максима Берлінського, 9
Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія ДК №7216 10 від 17.12.20 р.
електронна пошта (E-mail): iitzn_apn@ukr.net